

Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2014–2020 arvioinnin toteuttamissuunnitelma

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	3
2.	Maaseutuohjelman arviointia koskevat säädökset ja tavoitteet	3
3.	Resurssit	4
4.	Ohjausryhmä.....	4
5.	Maaseutuohjelman strategiset painopisteet ja tavoitteet	4
6.	Miten ohjelman toimenpiteiden on suunniteltu vaikuttavan tavoitteisiin.....	5
6.1	Osaaminen, tiedonvälitys, innovaatiot ja yhteistyö maaseudulla lisääntyvät	5
6.2	Ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen ilmastonmuutokseen tehostuvat	6
6.3	Luonnon monimuotoisuus lisääntyy, vesistöjen tila ja maatalouskäytössä olevan maaperän tila paranevat	8
6.4	Maaseudun yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys, palvelut sekä vaikuttamisen mahdollisuudet paranevat.....	10
6.5	Maataloustuotannon kilpailukyky vahvistuu.....	12
6.6	Maaseutuyritykset vastaavat kuluttajien kysyntään ja arvostuksiin tuottamalla laadukasta ruokaa ja parantamalla eläinten hyvinvointia.....	13
7.	Ennakoarvioinnin havainnot	14
8.	Arviointikysymykset ja arviointisuunnitelman arviointitarpeet	15
8.1.	Osaaminen, tiedonvälitys, innovaatiot ja yhteistyö maaseudulla lisääntyvät	17
8.2.	Ilmastonmuutoksen hillintä ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen tehostuvat	22
8.3.	Luonnon monimuotoisuus lisääntyy, vesistöjen tila ja maatalouskäytössä olevan maaperän tila paranevat	28
8.4.	Maaseudun yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys, palvelut sekä vaikuttamisen mahdollisuudet paranevat.....	36
8.5.	Maataloustuotannon kilpailukyky vahvistuu.....	41
8.6.	Maaseutuyritykset vastaavat kuluttajien kysyntään ja arvostuksiin tuottamalla laadukasta ruokaa ja parantamalla eläinten hyvinvointia.....	44
8.7.	Hallinnollinen tehokkuus, Leader-toimintatapa ja tasa-arvo sekä yhdenvertaisuus	47
8.8.	Maaseutuverkosto	51
9.	Vaikuttavuusindikaattorit	57
10.	Lisätietoja	58

1. Johdanto

Arvioinnin toteuttamissuunnitelma käsittelee *Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014-2020* (myöhemmin maaseutuohjelma) vaikuttavuuden arviointia, joka tehdään rahastojen yleisasetuksen (EU) N:o 1303/2013 (myöhemmin yleisasetus) ja maaseutuasetuksen (EU) N:o 1305/2013 (myöhemmin maaseutuasetus) nojalla. Työ tähtää ohjelman vaikuttavuuden todentamiseen ja sen arviointiin.

Maaseutuohjelmaan liittyvien tutkimusten ja selvitysten tarkoitus on edistää politiikkatavoitteiden saavuttamista. Nämä tutkimusaiheet liittyvät ohjelman strategiaan tavoitteisiin. *Maatalouden ympäristövaikutusten tutkimusohjelma (MATO)* on kuvattu tästä suunnitelmasta erillään.

Maaseuturahaston toimet tukevat rahoituskaudella 2014–2020 kuutta Euroopan unionin asettamaa prioriteettia eli tavoitekokonaisuutta, joihin kuhunkin on määritelty kohdealoja. Näihin kohdealoihin tavoitteiden toteutumiseen maaseudun kehittämisohjelma pyrkii vaikuttamaan. Strategiset painopistealueet ja tavoitteet on määritelty maaseutuohjelmassa. Ohjelman tavoitteisiin päästään ohjelman toimenpiteiden avulla.

Vaiheittain vuosina 2014–2020 toteutettavan arvioinnin tarkoituksena on selvittää maaseutuohjelman toimenpiteiden vaikutukset ja onko toimenpiteillä saavutettu niin toimenpiteiden omat kuin ohjelman tavoitteet.

2. Maaseutuohjelman arviointia koskevat säädökset ja tavoitteet

Maaseutuohjelma on EU-osarahoitteinen. Yleisasetus määrittää arviointikehikon ja aikataulun. Yleisasetuksen mukaan ohjelman vaikuttavuutta, tehokkuutta ja vaikutuksia on arvioitava ohjelman arviointisuunnitelman perusteella ja arvioinnin suositusten perusteella tulee kehittää ohjelmatyötä. Maaseutuasetuksen art. 62 mukaisesti on varmistettava, että kaikki niiden toteuttamat maaseudun kehittämistoimenpiteet voidaan todentaa ja että niitä voidaan valvoa.

Maaseutuasetus määrittää ohjelman arviointisuunnitelman yleiset vaatimukset. Maaseutuohjelman luku 9 (arviointisuunnitelma) kuvaa puitteet maaseutuohjelman arviointiin. Arvioinnin toteuttamissuunnitelmassa täsmennetään arviointisuunnitelmaa. Lisäksi Luonnonvarakeskus on tehnyt maaseutuohjelman arviointia tukevan selvityksen.

Arviointisuunnitelmalla varmistetaan, että ohjelman vaikuttavuutta arvioidaan ja analysoidaan suunnitelmallisesti ja kattavasti. Ohjelman vaikuttavuuden arviointi perustuu ohjelman seurantatietoihin ja mm. tilastotietojen käyttöön. Lisäksi teetetään erilaisia selvityksiä ja tutkimuksia.

Maaseutuohjelmaa koskevista seurantaindikaattoreista ja yhteisistä arviointikysymyksistä säädetään komission täytäntöönpanoasetuksessa (EU) N:o 808/2014 (myöhemmin täytäntöönpanoasetus).

Arvioinnin tulokset lisäävät tietoa toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Tulokset myös auttavat tulevien toimenpiteiden suunnittelua. Lisäksi arviointi lisää julkisten varojen käytön vastuullisuutta ja tietoisuutta siitä, mihin veronmaksajien varoja käytetään.

3. Resurssit

Arvioinnit rahoitetaan pääosin maaseutuohjelman teknisestä avusta. Osa arvioinneista tehdään valtion tutkimusrahoihin sekä tulosohjauksen kautta. Tavoitteiden mukaiset arviointikokonaisuudet teetetään valtion budjettitalouteen kuuluvilla laitoksilla ja osa kilpailutetaan. Arviointi on jaettu vaiheisiin, jotka kuvataan luvussa 8. Arviointeihin ja niihin liittyviin selvityksiin on varattu ohjelman teknistä apua seuraavasti:

- vaiheen I suorittamiseen 500 000 €,
- vaiheen II suorittamiseen 800 000 € ja
- vaiheen III suorittamiseen 300 000 €, josta jälkiarvioinnin osuus 200 000 €.

Summat ovat suuntaa-antavia ja ne tarkentuvat hankintavaiheessa. Maa- ja metsätalousministeriö suorittaa hankinnat.

4. Ohjausryhmä

Maa- ja metsätalousministeriö on asettanut 1.7.2015 ohjausryhmän ohjaamaan maaseutuohjelman arviointia ja vaikuttavuuden seurantaa (MMM 021:00/2015). Ohjausryhmän puheenjohtajuus on maa- ja metsätalousministeriössä ja siinä on jäseniä maa- ja metsätalousministeriöstä, valtiovarainministeriöstä, Maaseutuvirastosta, elinkeino- liikenne ja ympäristökeskuksista sekä asiantuntijat Luonnonvarakeskuksesta. Ohjausryhmän tehtävänä on ohjata ja seurata arviointisuunnitelman toteuttamista.

5. Maaseutuohjelman strategiset painopisteet ja tavoitteet

Maaseutuohjelman tavoitteena on panna täytäntöön unionin ja jäsenvaltioiden monivuotiset yhteiset toimenpiteet älykästä, kestäväää ja osallistavaa kasvua koskevan unionin strategian tavoitteiden toteuttamiseksi. Ohjelmatyöllä tarkoitetaan monivaiheista organisointi-, päätöksenteko- ja varojenjakomenettelyä, johon myös eri sidosryhmien edustajat (kumppanit) osallistuvat. Ohjelmatyö on kuvattu maaseutuohjelman luvussa 16.

Maaseutuohjelman strategiset painopisteet ovat:

1. edistää biotaloutta ja sen osana maataloutta harjoitetaan taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväällä ja eettisesti hyväksyttävällä tavalla.
2. monipuolistetaan maaseudun elinkeinoja ja parannetaan työllisyyttä kehittämällä yritysten kilpailukykyä, uutta yrittäjyyttä ja yritysten verkostoitumista.
3. lisätään maaseudun elinvoimaa ja elämänlaatua vahvistamalla paikallista omaehtoista toimintaa

Maaseutuohjelman tavoitteet ovat:

1. osaaminen, tiedonvälitys, innovaatiot ja yhteistyö maaseudulla lisääntyvät.
2. ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen ilmastonmuutokseen tehostuvat,

3. luonnon monimuotoisuus lisääntyy, vesistöjen tila ja maatalouskäytössä olevan maaperän tila paranevat.
4. maaseudun yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys, palvelut sekä vaikuttamisen mahdollisuudet paranevat.
5. maataloustuotannon kilpailukyky vahvistuu.
6. maaseutuyritykset vastaavat kuluttajien kysyntään tuottamalla laadukasta ruokaa ja parantamalla eläinten hyvinvointia.

Toimenpiteiden avulla vastataan strategisten painopisteiden ja ohjelman tavoitteiden mukaisiin tarpeisiin. Lisäksi toimenpiteillä voi olla myös muita (toissijaisia) myönteisiä vaikutuksia.

Suomessa on perustettu maaseutuasetuksen mukaisesti kansallinen maaseutuverkosto, joka kokoaa yhteen maaseudun kehittämisen parissa toimivat järjestöt ja viranomaiset.

6. Miten ohjelman toimenpiteiden on suunniteltu vaikuttavan tavoitteisiin

Ohjelman vaikuttavuus saadaan aikaan toimenpiteiden ja alatoimenpiteiden avulla. Ohjelmaan valitut, strategisista tavoitteista tukevat toimenpiteet ja perustelut valinnoille esitetään maaseutuohjelman luvuissa 4 ja 5.

Vaikuttavuutta arvioidaan EU-prioriteettien valossa, mutta niiden rinnalle on laadittu yllä esitetyt kansalliset tavoitteet, jotka mukailevat prioriteetteja. Ohjelmassa tavoitteet esitetään prioriteeteittain ja tässä kansallisten muotoilujen perusteella. Maaseutuohjelman toimenpiteet on suunniteltu niin, että ne edistävät yhden tai useamman unionin prioriteetin toteutumista. Lisäksi näillä toimenpiteillä odotetaan olevan myös muita positiivisia vaikutuksia. Seuraavassa esitetään ohjelman vaikutukset toimenpiteittäin.

Alla olevien kansallisten tavoitteiden (1-6) kohdissa olevat nuolenpäät esittävät ne toimenpiteet (tai alatoimenpiteet) joilla on suora vaikutus tavoitteisiin. Salmiakkikuviot esittävät ne toimenpiteet (tai alatoimenpiteet) joilla on toissijainen vaikutus tavoitteisiin. Kuvaus ovat pelkistys maaseutuohjelmassa kuvatusista vaikutuslogiikasta (luku 5).

6.1 Osaaminen, tiedonvälitys, innovaatiot ja yhteistyö maaseudulla lisääntyvät

Liittyy lähinnä maaseutuasetuksen art. 5 kohtaan 1: *”Tietämyksen siirron ja innovaatioiden edistämien maa- ja metsätaloudessa sekä maaseudulla...”*

Jotta kilpailukyky parantuisi, tulee maatalous- ja muiden yritysten liiketoiminnallista osaamista, verkostoitumista, uusiutumista sekä tuleviin muutoksiin varautumista ja niihin sopeutumista kehittää. Maaseudun toimijoiden välisiä yhteistyömuotoja on tarve kehittää verkostoitumisen parantamiseksi. Liiketoiminnallista ja kysyntälähtöistä osaamista sekä ympäristötietoisuutta on tarve vahvistaa viestinnällisin, koulutus- ja yhteistyöhankkein. Erityisesti on tarpeen lisätä laajaa yhteistyötä ja tiedon välittämistä maa- ja metsätalouden, elintarvikealan sekä muiden maaseudun kehittämistä edistävien toimijoiden välillä, tavoitteena maaseudun elinkeinojen, biotalouden uusien ratkaisujen ja uuden liiketoiminnan kehittäminen. Maaseudun toimijoiden kilpailukykyä saadaan

kasvatettua luomalla ja levittämällä uusia innovatiivisia ratkaisuja ja osaamista. Ammatillisen täydennys- ja lisäkoulutuksen tukeminen on edellytyksenä viljelijöiden, yrittäjien ja muiden maaseudun asukkaiden keskimääräistä alemman koulutustason parantamiseksi. Tuottajien tietoisuutta tuotantoeläinten hyvinvoinnista ja terveydestä on tarve lisätä.

Tuettavan toiminnan tavoitteena on verkostoida ja luoda erilaisten toimijoiden ja organisaatioiden välistä yhteistyötä ja uusia yhteistyörakenteita paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti.

Verkostojen ja klustereiden kautta leviää uusia innovatiivisia ratkaisuja, tutkimustietoa ja osaamista, jotka kasvattavat maaseudun toimijoiden kilpailukykyä. Tavoitteena on myös edistää uusien innovaatioiden syntymistä liittyen mm. biotalouteen, lähien energiaan, ravinteiden kierrätykseen sekä maaseudun palveluihin. Neuvonnan ja koulutuksen avulla kehitetään maatalous- ja maaseudun muiden yrittäjien liiketoiminnallista osaamista, ympäristötietoisuutta, tietoisuutta eläinten hyvinvoinnista, energia- ja resurssitehokkuutta sekä valmiutta uudistua ja sopeutua tuleviin toimintaympäristön muutoksiin. Maatalousyrittäjille tarjotaan tilakohtaista neuvontaa tietoisuuden ja osaamisen lisäämiseksi tilansa toiminnan kehittämisessä.

Tavoite on läpileikkaava ja se huomioi tietämyksen siirron ja innovaatioiden kehittämisen kaikkien ohjelmaan valittujen toimenpiteiden osalta.

Innovaatioiden, yhteistyön ja tietämyspohjan kehittämisen edistäminen maaseutualueilla (kohdeala 1A)

Kohdealaan 1A vaikuttavat:

- koulutus (M01)
- neuvonta (M02)
- yhteistyö (M16)

- ❖ Yhteyksien vahvistaminen maatalouden, ruoan tuotannon, metsätalouden, tutkimuksen ja innovaatioiden välillä, mukaan lukien tavoite ympäristön hoidon ja ympäristön "performance" parantamisesta (kohdeala 1B)

Kohdealaan 1B vaikuttavat:

- yhteistyö (M16)

- ❖ Elinikäisen oppimisen ja ammatillisen koulutuksen edistäminen maa- ja metsätaloudessa (kohdeala 1C)

Kohdealaan 1C vaikuttavat:

- koulutus (M01)

6.2 Ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen ilmastonmuutokseen tehostuvat

Liittyy lähinnä maaseutuasetuksen art. 5 kohtaan 5: *"Voimavarojen tehokkaan käytön sekä vähähiiliseen ja ilmastoja säästävään talouteen siirtymisen edistäminen maatalous-, elintarvike- ja metsäsektorilla..."*

Maataloussektorin keskeisenä haasteena on ilmastonmuutoksen hillitseminen ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen. Uusituvan energian osuutta ja paikallisten uusiutuvien

energiälähteiden käyttöä on tarve lisätä. Uusiutuvan energian käyttöä on syytä suosia investoinneissa ja lannan käyttöä on tehostettava. Energiatehokkuuden kasvattaminen ja energian kokonaiskulutuksen vähentäminen on maaseudun elinkeinoelämän tarpeellista. Biotalous potentiaali pitäisi pystyä realisoimaan.

Toiminnan tavoitteena on parantaa maaseutualueiden elinkeinoelämän kestävyttä kehittämällä ympäristötietoisuutta sekä energia- että resurssitehokkuutta. Tavoitteena on myös lisätä uusiutuvan energian osuutta ja tehostaa lannan käyttöä.

Tavoitteeseen vaikutetaan kohdealojen 5B, 5C, 5D ja 5E toimenpiteiden avulla, joilla on merkittävä toissijainen vaikutus myös kohdealoihin 3B, 4B, 4C, 5A, 6B ja 6C.

❖ Maatalouden vedenkäytön tehostaminen (kohdeala 5A)

Toissijaisesti kohdealaan 5A vaikuttavat:

- ◆ Koulutus (M01)
- ◆ Yhteistyö, innovaatioryhmät (M16.1)
- ◆ Yhteistyö, pilotit, uudet tuotteet ja menetelmät (M16.2)

❖ Maatalouden ja elintarvikejalostuksen energiatehokkuuden lisääminen (kohdeala 5B)

➤ Ensisijaisesti kohdealaan 5B vaikuttavat:

- Koulutus (M01)
- Neuvonta (M02)
- Yhteistyö, innovaatioryhmät (M16.1)
- Yhteistyö, pilotit, uudet tuotteet ja menetelmät (M16.2)
- Yhteistyö, ilmastonmuutos (M16.5)

Toissijaisesti vaikuttavat:

- ◆ Maatalousinvestoinnit (M04.1)
- ◆ Yritysinvestoinnit (M06.4)
- ◆ Yhteistyö, horisontaalinen ja vertikaalinen yhteistyö (M16.6)
- ◆ Leader (M19.2)
- ◆ Leader (M19.3)

❖ Uusiutuvien energialähteiden sekä biotalouteen tarkoitettujen sivutuotteiden, jätteiden, jäännösten ja muiden kuin elintarvikkeiksi tarkoitettujen raaka-aineiden hankinnan ja käytön helpottaminen (kohdeala 5C)

Ensisijaisesti kohdealaan 5C vaikuttavat:

- Koulutus (M01)
- Neuvonta (M02)
- Maatalousinvestoinnit (M04.1)
- Yhteistyö, innovaatioryhmät (M16,1)
- Yhteistyö, pilotit, uudet tuotteet ja menetelmät (M16.2)
- Yhteistyö, ilmastonmuutos (M16.5)

Toissijaisesti vaikuttavat:

- ◆ Yrityksen perustamistuki (M06.2)
- ◆ Yritysinvestoinnit (M06.4)
- ◆ Palvelut ja kylien kehittämien, pieninfrastruktuuri (M07.2)
- ◆ Yhteistyö, horisontaalinen ja vertikaalinen yhteistyö (M16.6)
- ◆ Yhteistyö, maataloustoiminnan monipuolistaminen (M16.9)
- ◆ Leader (M19.2)
- ◆ Leader (M19.3)

- ❖ Maatalouden kasvihuonekaasu- ja ammoniakkipäästöjen vähentäminen (kohdeala 5D)

Ensisijaisesti kohdealaan 5D vaikuttavat:

- Koulutus (M01)
- Neuvonta (M02)
- Maatalousinvestoinnit (M04.1)
- Yhteistyö ja innovaatioryhmät (M16.1)
- Yhteistyö, pilotit, uudet tuotteet ja menetelmät (M16.2)
- Yhteistyö, ilmastonmuutos (M16.5)

Toissijaisesti vaikuttavat:

- ◆ Ympäristökorvaukset (M10.1)
- ◆ Luonnonmukainen tuotanto (M11)
- ◆ Eläinten hyvinvointikorvaus (M14)
- ◆ Yhteistyö, maataloustoiminnan monipuolistaminen (M16.9)

- ❖ Hiilen säilyttämisen ja sitomisen edistäminen maa- ja metsätaloudessa (kohdeala 5E)

Ensisijaisesti kohdealaan 5E vaikuttavat:

- Koulutus (M01)
- Neuvonta (M02)
- Yhteistyö, innovaatioryhmät (16.1)
- Yhteistyö, pilotit, uudet tuotteet ja menetelmät (M16.2)
- Yhteistyö, ilmastonmuutos (M16.5)

Toissijaisesti vaikuttavat:

- ◆ Ympäristökorvaukset (M10.1)
- ◆ Luonnonmukainen tuotanto (M11)
- ◆ Yhteistyö, maataloustoiminnan monipuolistaminen (M16.9)
- ◆ Leader (M19.2)
- ◆ Leader (M19.3)

6.3 Luonnon monimuotoisuus lisääntyy, vesistöjen tila ja maatalouskäytössä olevan maaperän tila paranevat

Liittyy lähinnä maaseutuasetuksen art. 5 kohtaan 4: ”Maa- ja metsätalouteen liittyvien ekosysteemien ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen..”

Maataloustuotannon jatkuminen pohjoisesta sijainnista aiheutuissa epäsuotuisissa ilmasto-olosuhteissa on pystyttävä turvaamaan luonnonvarojen kestävä käyttö huomioon ottaen. Maataloustuotannon osalta on tarve parantaa peltomaan kasvukuntoa, lisätä luonnon monimuotoisuutta maatalousympäristöissä, tehostaa, ravinteiden kierrätystä ja vähennettävä maataloustuotannosta aiheutuvaa ympäristökuormitusta sekä tehostettava vesiensuojelua.

Toiminnan tavoitteena on ylläpitää ja kehittää arvokasta avointa, viljeltyä maatalousmaisemaa sekä luonnonniittyjä ja -laitumia riippumatta siitä, tuotetaanko niillä elintarvikkeita ja niiden raaka-aineita, uusiutuvaa bioenergiaa tai hoidetaanko niitä viljelemättöminä. Tavoitteena on vähentää maataloudesta maaperään, pinta- ja pohjavesiin sekä ilmaan kohdistuvaa ympäristökuormitusta ympäristöystävällisten tuotantomenetelmien käyttöä edistämällä ja maan kasvukunnosta huolehtimalla.

Tavoitteisiin vaikutetaan kohdealojen 4A, 4B ja 4C toimenpiteiden avulla, joilla on merkittävä toissijainen vaikutus myös kohdealoihin 2A, 3B, 5A, 5C ja 5D.

- ❖ Euroopan maisemien tilan ja luonnon monimuotoisuuden (makaan lukien Natura 2000- ja arvokkaat luotoalueet) ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen; alueet, joilla on luonnon oloista johtuvia rajoitteita tai muita erityisrajoitteita. (kohdeala 4A)

Ensisijaisesti kohdealaan 4A vaikuttavat:

- Koulutus (M01)
- Neuvonta (M02)
- Ei-tuotannolliset investoinnit (M04.4)
- Ympäristökorvaukset (M10)
- Luonnonmukainen tuotanto (M11)
- Luonnonhaittakorvaukset (M13)
- Yhteistyö, innovaatioryhmät (M16.1)
- Yhteistyö, pilotit, uudet tuotteet ja menetelmät (M16.2)
- Yhteistyö, ilmastonmuutos (M16.5)

Toissijaisesti vaikuttavat:

- ◆ Peruspalvelut ja kylien kehittäminen, hoitosuunnitelmat (M07.1)
- ◆ Peruspalvelut ja kylien kehittäminen (M07.6)
- ◆ Eläinten hyvinvointikorvaukset (M14)
- ◆ Yhteistyö, maataloustoiminnan monipuolistaminen (M16.9)
- ◆ Leader (M09)

- ❖ Vesien ja maan hoidon edistäminen, sisältäen lannoitteet ja kasvinsuojeluaineet (kohdeala 4B)

Ensisijaisesti kohdealaan 4B vaikuttavat:

- Koulutus (M01)
- Neuvonta (M02)
- Ei-tuotannolliset investoinnit (M04.4)
- Ympäristökorvaukset (M10)

- Yhteistyö, innovaatioryhmät (M16.1)
- Yhteistyö, pilotit, uudet tuotteet ja menetelmät (M16.2)
- Yhteistyö, ilmastonmuutos (M16.5)

Toissijaisesti vaikuttavat:

- ◆ Maatalousinvestoinnit (M04.1)
- ◆ Luonnonmukainen tuotanto (M11)
- ◆ Yhteistyö, maataloustoiminnan monipuolistaminen (M16.9)
- ◆ Leader (M19.2)
- ◆ Leader (M19.3)

❖ Eroosion estäminen ja maaperän hoidon parantaminen (kohdeala 4C)

Ensisijaisesti kohdealaan 4C vaikuttavat:

- Koulutus (M01)
- Neuvonta (M02)
- Ympäristökorvaukset (M10)
- Yhteistyö, innovaatioryhmät (M16.1)
- Yhteistyö, pilotit, uudet tuotteet ja menetelmät M(16.2)
- Yhteistyö, ilmastonmuutos (M16.5)

Toissijaisesti vaikuttavat:

- ◆ Maatalousinvestoinnit (M04.1)
- ◆ Luonnonmukainen tuotanto (M11)
- ◆ Yhteistyö, maataloustoiminnan monipuolistaminen (M16.9)

6.4 Maaseudun yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys, palvelut sekä vaikuttamisen mahdollisuudet paranevat

Liittyy lähinnä maaseutuasetuksen art. 5 kohtaan 6: ”*Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseudulla...*”.

Maaseudun palvelualoja on tarve monipuolistaa ja kehittää. Palveluinnovaatioiden ja uudenlaisen yrittämisen edistäminen on harvaan asuttujen alueiden elinkelpoisuuden säilymisen edellytys. On myös tarve lisätä paikallista, asukaslähtöistä aktiivisuutta ja osallistumista. Laajakaista-infrastruktuuria on tarve kehittää maaseudun harvaan asutuilla alueilla.

Toiminnan tavoitteena on edistää yritysten pitkäjänteisen liiketoiminnan rakentamista, kannattavaa kasvua, tuottavuuden parantumista, uusiutumista ja kilpailukyvyn vahvistamista. Tavoitteena on tarjota mikro- ja pienyrityksille edellytyksiä uusien ideoiden ja mahdollisuuksien saattamiseen tuotteina ja palveluina markkinoille. Toiminnan tavoitteena on myös turvata paikallisten yhteisöjen, maaseudun asukkaiden ja yrittäjien palveluita, niiden uudistamista, uusien teknologioiden käyttöön ottoa, kulttuuria ja asumisen turvallisuutta. Tavoitteena on tukea kylien ja maaseudun kulttuuri- ja luonnonperinnön kunnostukseen ja säilyttämiseen liittyvää paikallista toimintaa sekä rakennuskannan käyttöä.

Tavoitteena on myös edistää aktiivista kansalaisuutta, osallistumista ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. Tavoitteena on edistää laajakaistainfrastruktuuria ja tietotekniikan hyväksikäyttöä siten, että edellytykset maaseudun elinkeinojen kehittämiseen, kilpailukyvyyn parantamiseen ja palveluiden saatavuuteen parantuvat.

Tavoitteisiin vaikutetaan kohdealoihin 6A, 6B ja 6C toimenpiteiden avulla, joilla on merkittävä toissijainen vaikutus myös kohdealoihin 3A, 3B, 4A, 4B, 4C, 5B, 5C, 5D ja 5E.

- ❖ Monipuolistamisen, pienten yritysten perustamisen ja kehittämisen sekä työpaikkojen perustamisen edistäminen (kohdeala 6 A).

Ensisijaisesti kohdealaan 6A vaikuttavat:

- Koulutus (M01)
- Yritysten perustamistuki (M06.2)
- Yritysinvestoinnit (M06.4)
- Yhteistyö, pilotit, uudet tuotteet ja menetelmät (M16.2)
- Yhteistyö pienten toimijoiden välillä (M16.3)
- Yhteistyö, lyhyet toimitusketjut (M16.4)
- Yhteistyö, ilmastonmuutos (M16.5)
- Yhteistyö, horisontaalinen ja vertikaalinen yhteistyö (M16.6)
- Yhteistyö, maataloustoiminnan monipuolistamien (M16.9)

Toissijaisesti vaikuttavat:

- ◆ Yritysinvestoinnit (M04.2)
- ◆ Palvelut ja kylien kehittäminen, laajakaistainfrastruktuuri (M07.2)
- ◆ Palvelut ja kylien kehittäminen, paikalliset palvelut (M07.4)
- ◆ Palvelut ja kylien kehittäminen, matkailu (M07.5)
- ◆ Palvelut ja kylien kehittäminen, kylien kehittäminen (M07.6)
- ◆ Leader (M19.1)
- ◆ Leader (M19.2)
- ◆ Leader (M19.3)

- ❖ Maaseutualueiden paikallisen kehittämisen edistäminen (kohdeala 6B).

Ensisijaisesti kohdealaan 6B vaikuttavat:

- Koulutus, esittely- ja tiedotus (M01.2)
- Palvelut ja kylien kehittäminen, hoitosuunnitelmat (M07.1)
- Palvelut ja kylien kehittäminen, pieninfrastruktuuri (M07.2)
- Palvelut ja kylien kehittäminen, paikalliset palvelut (M07.4)
- Palvelut ja kylien kehittäminen ja matkailu (M07.5)
- Palvelut ja kylien kehittäminen, kylien kehittäminen (M07.6)
- Yhteistyö ja pilotit, uudet tuotteet ja menetelmät (M16.2)
- Yhteistyö ja ilmastonmuutos (M16.5)
- Leader (M19)

Toissijaisesti vaikuttavat:

- ◆ Koulutus, ammatillinen koulutus ja taidot (M01.1)

- ◆ Yhteistyö, pienten toimijoiden välillä (M16.3)
- ◆ Yhteistyö, horisontaalinen ja vertikaalinen yhteistyö (M16.9)
- ◆ Yhteistyö, maataloustoiminnan monipuolistaminen (M16.9)

- ❖ Maaseutualueiden tieto- ja viestintäteknologian saavutettavuus sekä sen käytön ja laadun parantaminen (kohdeala 6C).

Ensisijaisesti kohdealaan 6C vaikuttavat:

- Koulutus, esittely ja tiedotus (M01.2)
- Palvelut ja kylien kehittäminen, laajakaistainfrastrukturi (M07.3)

Toissijaisesti vaikuttavat:

- ◆ Koulutus, ammatillinen koulutus ja taidot (M01.1)
- ◆ Palvelut ja kylien kehittäminen, pieninfrastrukturi (M07.2)

6.5 Maataloustuotannon kilpailukyky vahvistuu

Liitty lähinnä maaseutuasetuksen art. 5 kohtaan 2: *"Maatilojen elinkeelpoisuuden ja kilpailukykyyn parantaminen kaikenlaisessa maataloudessa kaikilla alueilla sekä innovatiivisen maatalateknologian ja kestävänsä metsänhoidon edistämien..."*

Maataloustuotannon jatkuvuus ja tuotantoedellytykset on pystyttävä turvaamaan. Tuettavan toiminnantavoitteena on kehittää maatalouden tuottavuutta ja kilpailukykyä parantamalla maataloustuotannon rakennetta ja ehkäistä viljelijöiden ikärakenteen heikkenemistä.

Tavoitteisiin vaikutetaan kohdealojen 2A ja 2B kautta toteutettavilla toimenpiteillä on merkittävä toissijainen vaikutus myös kohdealoihin 3B, 4B, 4C, 5A ja 5B.

- ❖ Kaikkien maatilojen taloudellisen toimintakyvyn parantaminen sekä maatilojen rakenneuudistuksen ja nykyaikaistamisen helpottaminen, erityisesti tarkoituksena lisätä markkinoille osallistumista ja markkinasuuntautumista kuin myös maatalouden monipuolistamista (kohdeala 2A).

Ensisijaisesti kohdealaan 2A vaikuttavat:

- Koulutus (M01)
- Neuvonta (M02)
- Maatalousinvestoinnit (M04.1)

Toissijaisesti vaikuttavat:

- ◆ Luonnonhaittakorvukset (M13)
- ◆ Eläinten hyvinvointikorvaukset (M14)

- ❖ Riittävän ammattitaitoisten viljelijöiden maatalousalalle pääsyn ja erityisesti sukupolven vaihdosten helpottaminen maataloussektorilla (kohdeala 2B).

Ensisijaisesti kohdealaan 2B vaikuttavat:

- Koulutus (M01)

- Neuvonta (M02)
- Nuoren viljelijän aloitustuki (M06.1)

❖ Maatilojen riskien ennaltaehkäisy ja hallinnan tukeminen (kohdeala 3B).

Toissijaisesti kohdealaan 3B vaikuttavat:

- ◆ Koulutus (M01)
- ◆ Neuvonta (M02)
- ◆ Maatalousinvestoinnit (M04.1)
- ◆ Palvelut ja kylien kehittäminen, pieninfrastruktuuri (M07.2)
- ◆ Palvelut ja kylien kehittäminen, paikalliset palvelut (M07.4)
- ◆ Ympäristökorvaukset (M10)
- ◆ Luonnonmukainen tuotanto (M11)
- ◆ Yhteistyö innovaatioryhmät (M16.1.)
- ◆ Yhteistyö, pilotit, uudet tuotteet ja menetelmät (M16.2.)
- ◆ Yhteistyö ilmastonmuutos (M16.5.)

6.6 Maaseutu yritykset vastaavat kuluttajien kysyntään ja arvostuksiin tuottamalla laadukasta ruokaa ja parantamalla eläinten hyvinvointia

Liitty lähinnä maaseutuasetuksen art. 5 kohtaan 3:”*elintarvikeketjun organisoitumisen edistäminen mukaan lukien maataloustuotteiden jalostus ja kaupan pitäminen, eläinten hyvinvointi ja maatalouden riskienhallinta...*”

Elintarvikealan kilpailukykyä ja rakennetta kehitetään sekä eri toimijoiden välistä yhteistyötä kotimaassa sekä tuotannon kysyntälähtöisyyttä ja jalostusastetta on tarve lisätä. Maatalouden muotojen ja toiminnan monipuolistumista sekä markkinalähtöisyyttä on tarve edistää. Tuotantoeläinten hyvinvointia ja terveyttä on lisättävä.

Tuettavan toiminnan tavoitteena on edistää maatalouteen liittyvän yritystoiminnan monipuolistamista. Tavoitteena on vaikuttaa tuottajien valmiuksiin vastata kuluttajien toiveisiin luomu- ja lähiruuan saatavuuden parantamiseksi sekä lisätä yritysten tuotteiden jalostusastetta. Tavoitteena on myös kohentaa eläinten hyvinvointia ja terveyttä sekä vaikuttaa tuotantoeläinten lajinnukaisemman hoidon edistämiseen.

Elintarvike- ja non food -ketjun organisoitumiseen vaikutetaan kohdealan 3A toimenpiteiden avulla. Näillä toimenpiteillä on merkittävä toissijainen vaikutus myös kohdealoihin 3B, 4A, 5A, 5B, 5C, 6A ja 6B. Kohdealan 3B maatalouden riskienhallintaa edistetään useiden toimenpiteiden sivuvaikutusten kautta.

❖ Kilpailukyvyn parantamien yhdistämällä alkutuottajat paremmin elintarvikeketjuun laatujärjestelmien avulla, lisäämällä maataloustuotteiden lisäarvoa, edistämällä myyntiä paikallisilla markkinoilla sekä lyhyissä jakeluketjuissa, tuottajaryhmät ja -organisaatiot sekä toimialaorganisaatiot (kohdeala 3A).

Ensisijaisesti kohdealaan 3A vaikuttavat:

- Koulutus (M01)
- Neuvonta (M02)
- Yritysinvestoinnit (M04.2)
- Eläinten hyvinvointikorvaukset (M14)
- Yhteistyö, innovaatioryhmät (M16.1)
- Yhteistyö, pilotit, uudet tuotteet ja menetelmät (M16.2)
- Yhteistyö, lyhyet toimitusketjut (M16.4)
- Yhteistyö, horisontaalinen ja vertikaalinen yhteistyö (M16.6)
- Yhteistyö, maataloustoiminnan monipuolistaminen (M16.9)

Toissijaisesti vaikuttavat:

- ◆ Luonnonmukainen tuotanto (M11)
- ◆ Leader (M19.2)
- ◆ Leader (M19.3)

7. Ennakoarvioinnin havainnot

Maaseutuohjelmasta teetettiin valmisteluvaiheessa ennakoarviointi¹. Arvioinnin suositusten toteuttaminen on kirjattu maaseutuohjelmaan.

Suositus arviointisuunnitelmasta:

Kirjataan arviointisuunnitelmaan, millä tavalla läpileikkaavien teemojen toteutumista arvioidaan. (Tarkemmin ennakoarviointiraportin kohdassa 8.2 s. 54)

Toteutus:

Arviointisuunnitelmaan kirjataan, että läpileikkaavia tavoitteiden arvioinnissa tarkastellaan erityisesti miten ohjelmallinen kehittämistapa on edistänyt innovointia, ympäristöasioita sekä ilmaston muutoksen hillintää ja sopeutumista.

Suositus indikaattoreista:

Kehitetään eteenpäin laadullisia indikaattoreita sekä useampaa kuin yhtä indikaattoria käyttäviä toimenpiteitä. (Tarkemmin ennakoarviointiraportin kohdassa 10.3 s. 66)

Toteutus:

Seuranta ja indikaattoreita kehitetään resurssien sallimissa puitteissa.

Suositus indikaattoreista:

Pohditaan laadullisten indikaattorien (vertaisarviointi ja asiantuntijapaneeli) soveltamista ohjelmaan. (Tarkemmin ennakoarviointiraportin kohdassa 10.3 s. 66)

Toteutus:

Laadullista arviointia ja paneelityöskentelyä voidaan tehdä, mutta menetelmiä ei tulla kirjaamaan ohjelmaluonnokseen.

Suositus indikaattoreista:

Kolmannen tavoitteen (Luonnon monimuotoisuus lisääntyy, vesistöjen tila ja maatalouskäytössä olevan maaperän tila paranevat.) mittareissa nojaututaan ensisijaisesti niihin mittareihin, jotka ovat

---

¹ Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 ennakoarviointi, MMM 2/2014

objektiivisesti ja kattavasti mitattavissa, eivätkä perustu subjektiivisiin merkintöihin. (Tarkemmin ennakoarviointiraportin kohdassa 10.3 s. 66)

Toteutus:

Suurin osa tavoitteen alla esitetyistä vaikuttavuusindikaattoreista on sellaisia, että aineisto saadaan objektiivisin perustein. Ainoastaan kasvinsuojeluaineiden käyttömäärät on sellainen mittari, että sen aineiston keräys perustuu viljelijän ilmoituksiin.

Suositus indikaattoreista:

Palvelujen kehityksen seuranta perustuu erillistarkasteluun. (Tarkemmin ennakoarviointiraportin kohdassa 10.3 s. 66)

Toteutus:

Näin on kirjattu ohjelman arviointisuunnitelmaan.

Suositus vaikuttavuudesta:

Kun kilpailukyky määrittyy pitkälti suhteessa muihin maihin, käytetään vertailutietona keskeisten verrokkimaiden tietojen kehitys (erityisesti Ruotsi) sekä EU:n keskiarvon kehitys. (Tarkemmin ennakoarviointiraportin kohdassa 10.3 s. 66)

Toteutus:

EU:n keskiarvon kehitys on yleisesti käytetty mittari.

Suositus vaikuttavuudesta:

Tarkastellaan kriittisesti tavoitteiden saavuttamista niiden toimenpiteiden osalta, joilla on suhteellisen pieni rahoitusosuus, mutta monta ensisijaista vaikutusaluetta. (Tarkemmin ennakoarviointiraportin kohdassa 10.3 s. 66)

Toteutus:

Ohjelman toimenpiteitä ei voi jakaa rahoituksen suuruuden perusteella tärkeysjärjestykseen. Ensisijaisten vaikutusten määrä on minimoitu.

Suositus vaikuttavuudesta:

Maatalouden rakennekehitystä ja polarisoitumista seurataan ja mietitään keinoja, millä tavalla siihen reagoidaan. Maaseutu tarvitsee eriytettyä kehittämistä alueellisen ja tilojen erilaisuuden takia. (Tarkemmin ennakoarviointiraportin kohdassa 5.7 s. 44)

Toteutus:

Ohjelman strateginen valinta on se, että maataloutta tuetaan koko Suomessa.

8. Arviointikysymykset ja arviointisuunnitelman arviointitarpeet

Ohjelman arviointikysymyksiin vastaamiseen käytettävät tietolähteet ja aineistot kuvataan tässä luvussa. Arviointikysymykset on tässä ryhmitelty maaseutuohjelman kuuden kansallisesti laaditun tavoitteen alle, jotka pitää tässä mieltää lähinnä teemoiksi, tämä luku tarkentaa maaseutuohjelman luvun 9. (Arviointisuunnitelma) alakohtaa 3 (Arviointiaiheet ja -toimet). Arviointiasetelmasta ja aineiston käyttömahdollisuuksista on tarkemmin julkaisussa Aakkula & kump. 2015². EU:n yhteisistä arviointikysymyksistä ja niiden taustoista on lisätietoa European evaluation Helpdeskin 2015 julkaisussa³.

² Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2014–2020 arviointia tukeva selvitys

³ Working Paper Common evaluation questions for rural development programmes 2014-2020

Seuraavassa kuvataan kuhunkin ohjelman tavoitteeseen liittyvät arviointikysymykset, käytettävät aineistot ja arvioinnit aikataulutettuna. Taulukoissa on ”Tavoite” - sarakkeessa kuvattu mikä on maaseutuohjelman tavoite ja mikä arviointikysymys tätä arvioi. Jokaista arviointikysymystä on tarkennettu vastaamaan Manner-Suomen ohjelmaa kuvaamalla jokaiselle ”Arviointikysymyksen tarkennus”. Tämä tarkennus kertoo mistä näkökulmasta arviointikysymykseen on tarkoitus vastata. Näin ollen arviointikysymyksen tarkennukset voivat laajentaa ja/tai suunnata kysymystä tiettyyn suuntaan johon arvioinnissa on tarkoitus vastata.

”Arviointikysymys” -sarakkeessa on EU:n yhteiset arviointikysymykset maaseudun kehittämisohjelmille (KOM x.) ja kansalliset arviointikysymykset, jotka huomioivat Manner-Suomen ohjelman erityispiirteet (kansallinen).

”EU:n yhteiset indikaattori” -sarakkeessa kuvataan, mitä EU:n yhteisiä indikaattoritietoja on käytettävä kysymykseen vastaamiseen. Näiden indikaattoreiden tietolähde on Maaseutuviraston ylläpitämä Hyrrä- tai Tukisovellus seurantarekisterit tai tilastoviranomaisilta saatava vaikuttavuusindikaattori. ”Muut indikaattorit” -sarake täydentää arviointiin käytettävissä olevaa aineistoa. Nämä ovat kansallisia indikaattoreita, joita on jouduttu tekemään koska EU-indikaattori ei kuvaa ilmiötä kattavasti. ”Muu aineisto” kertoo muista aineistolähteistä joita tarvitaan silloin kun edellä kuvatut indikaattorit eivät riitä arviointiin. Nämä ovat usein erilaisia selvityksiä.

Seurantaindikaattorit on kuvattu maaseutuohjelman luvussa 11. (Indikaattorisuunnitelma) ja vaikuttavuusindikaattorit tämän suunnitelman luvussa 9. Indikaattorisuunnitelmassa on asetettu tavoiteindikaattoreille tavoitteet. On kuitenkin huomattava, että ”Muu aineisto” -sarake ei ole kattava luettelo.

Arviointikysymykset perustuvat komission arviointikysymyksiin. Arvioinnin toteutus on aikataulutettu niin, että hallintoviranomainen pystyy tuottamaan ja toimittamaan arvioinnin komission velvoitteiden mukaisesti.

Ohjelman arviointi raportoidaan kolmesti ohjelmakauden aikana:

- I-vaihe sisältää vuonna 2017 vuosiraportissa raportoitavan tuloksellisuusarvioinnin;
- II-vaihe vuonna 2019 vuosiraportissa raportoitavan vaikuttavuusarvioinnin. Tämä arviointi pitää sisällään arvioinnin ohjelman vaikutuksista ERI -rahastojen yhteisen kumppanuussopimuksen temaattisten tavoitteiden toteutumiseen;
- III-vaiheessa tehtävän jälkiarvioinnin. Jälkiarviointi tehdään vuosina 2022–2024.

Maaseutuohjelmaa sekä sen arviointia kehitetään koko ajan, minkä vuoksi myös tätä arvioinnin toteuttamissuunnitelmaa parannetaan ja mukautetaan arvioinnin tarpeita vastaavaksi. Maaseutuohjelman muutokset voivat muuttaa arviointikysymyksiä ja aineistoja. Arviointikysymyksiä voidaan joutua määrittelemään uudestaan. Lisäksi suunnitelma päivitetään kun I-vaiheen arviointi on valmistunut kesällä 2017 sekä kun II-vaiheen arviointi on valmistunut kesällä 2019.

8.1. Osaaminen, tiedonvälitys, innovaatiot ja yhteistyö maaseudulla lisääntyvät

Taulukko 1.

Tavoite	Arviointikysymys ⁴	Arviointikysymyksen tarkennus	EU:n yhteiset indikaattori	Muut indikaattorit	Muu aineisto ⁵
<p>Osaaminen ja tiedonvälitys lisääntyvät.</p> <p>Innovaatioita ja uudistamista tapahtuu.</p> <p>Yhteistyö lisääntyy ja uudistuminen tehostuu.</p>	<p>1. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on tuettu innovointia, yhteistyötä ja tietämyspohjan kehittämistä maaseutualueilla? (Kohdeala 1A) (KOM 1.)</p> <p>2. Missä määrin neuvonta on parantanut maatalouden kilpailukykyä? (Kansallinen)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hankkeet ja neuvonta edistivät innovatiivisuutta, uudistamista ja uuden tiedon levittämistä - Maaseudun innovaatioryhmien toiminta edisti tuotettujen innovaatioiden käyttöönotto. - Yhteistyö toimijoiden välillä on lisännyt uudistumista. - Neuvonta on lisännyt viljelijän osaamista maatalouden hoitamisessa, ympäristökysymyksissä, eläinten hyvinvointi- ja terveysasioissa, energiatehokkuuden parantamisessa ja/tai ilmastomuutoksen aiheuttamien riskien varautumisessa 	<ul style="list-style-type: none"> - Koulutukseen (M01), neuvontaan (M02) ja yhteistyötoimenpiteeseen (M16) käytetty rahoitus suhteessa ohjelman kokonaisrahoitukseen (<i>Tavoiteindikaattori T1</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Maaseudun innovaatioryhmien lukumäärä (<i>Hyrrä (=Maaseutuviraston ylläpitämä sähköinen verkkopalvelu)</i>) - Neuvontatapahtumien lukumäärä ja osallistujamäärä aihe-alueittain (<i>Hyrrä</i>) - Koulutuspäivien luku- ja osallistujamäärä (<i>Hyrrä</i>) - Yhteistyötoimenpiteisiin osallistuneiden tahojen lukumäärä (<i>Hyrrä</i>) - Yhteistyötoimenpiteisiin osallistuneiden taustataho (<i>Hyrrä & Y-tunnus</i>) - Valittujen neuvojien lukumäärä (<i>Hyrrä</i>) - Neuvontatapahtumien lukumäärä 	<ul style="list-style-type: none"> - ELY-alueiden parhaat innovatiivisuutta, uudistamista ja/tai uuden tiedon levittämistä edistävät hankkeet (<i>vuosiraportoinnin yhteydessä MMM:ön</i>) - Miten paljon innovaatioita on syntynyt tuetuissa hankkeissa? *** (<i>Selvitys, 2019-2020</i>) - Neuvonnan tuloksellisuus ja alustavat vaikutukset* (<i>Selvitys, 2016-2017</i>) - Miten yhteistyö on lisääntynyt ja uudistunut eri toimenpiteissä ja sen kerrannaisvaikutukset? **** (<i>Selvitys 2020</i>) - Neuvojen käyttäjäpalautte (<i>Mavin webropol-kysely</i>) - Neuvojen täydennyskoulutus (koulutustilaisuuksien lukumäärä, sisältö aihealueittain) (<i>Maaseutuverkoston raportointi järjestämistään tilaisuuksista</i>) - Valvontaseuraamukset

⁴ EU:n yhteiset arviointikysymykset (EU) N:o 808/2014 on merkitty (KOM x.) merkinnällä. Kansalliset arviointikysymykset (Kansallinen) merkinnällä.

⁵ * merkityt selvitykset on aikataulutettu luvun lopussa olevaan aikatauluun.

		sekä maatalojen nykyaikaistamisessa ja kilpailukyvyn parantumisessa?		- Neuvottujen lukumäärä (Hyrrä) - Maksetut neuvontakorvaukset aihealueittain ja ELY-keskuksittain (Hyrrä)	(Mavi, valvonta)
Yhteistyö lisääntyy, innovaatiota syntyy ja uudistumista tapahtuu	3. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on tuettu yhteyksien vahvistamista maatalouden, ruoan tuotannon, metsätalouden sekä tutkimuksen ja innovoinnin välillä, mukaan lukien ympäristöasioiden hallinnan ja ympäristönsuojelun tason parantaminen? (Kohdeala 1B) (KOM 2.)	- Pitkäkestoinen yhteistyö maatalouden ja elintarvikeketjun tutkimuksen ja innovaatioiden edistämiseksi on perustettu. - On tehty yhteistyötoimenpiteitä, jotka tähtäävät laadukkaaseen elintarviketuotantoon.	- Yhteistyötoimenpiteestä tuettujen yhteistyötoimien kokonaismäärä (ryhmät, verkostot/klusterit, pilottihankkeet...) (Tavoiteindikaattori T2)	- Leader-yhteistyöhankkeiden (M16 kautta) lukumäärä. (Hyrrä) - Yhteistyötoimenpiteisiin osallistuneiden tahojen lukumäärä (Hyrrä) - Yhteistyötoimenpiteisiin osallistuneiden taustataho (Hyrrä & Y-tunnus) - Niiden yhteistyötoimenpiteiden toimien lukumäärä, jotka tähtäävät elintarviketuotannon kehittämiseen (Hyrrä asiasanahaku) - mikroyritysten yhteisinvestoinnit (M04.2) (Hyrrä) - yhteistyöhakuiset pienet yritykset ja maatilat (M06.4) Hyrrä	- Hyvät käytännöt - esimerkit (vuosiraportit ja MAPA (=maaseutuverkostopalvelut))
Osaaminen ja tiedonvälitys lisääntyvät	4. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman	- Maaseutuyritysten johtamisosaamisen kehittyminen suhteessa	- Koulutustoimenpiteessä koulutettujen osallistujien	- Koulutustoimenpiteeseen osallistuneiden	- Koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden vaikutus yritysten

	toimenpiteillä on tuettu elinikäistä oppimista ja ammatillista koulutusta maa- ja metsätalouseläimillä? (Kohdeala 1C) (KOM 3.)	- muihin vastaavan kokoihin yrityksiin. Koulutuksella ja tiedonvälityksellä on vaikutusta maatalouden rakenneuudistukseen ja taloudelliseen toimintakykyyn.	kokonaismäärä (Tavoiteindikaattori T3)	ikäjakauma (Hyrrä)	osaamisen kehittämiseen ** (selvitys 2018) - Niiden viljelijöiden määrä, jotka ovat saaneet ammatillista koulutusta vuoden aikana (Maatalouden rakennetutkimus 2016) - Viljelijöiden tärkeimmät ammatillisen tiedon ja neuvonnan lähteet (Maatalouden rakennetutkimus 2016)
Tietotekniikkaosaaminen lisääntyy maaseudulla	5. Missä määrin maaseudun asukkaiden tietotekniikkavalmiudet ja uuden teknologian & tekniikan käyttöönottovalmiudet ovat kehittyneet? (Kansallinen)	- Peruspalvelut ja kylien kunnostus (M07) edisti teknologian käyttöönottoa.			- Tietoliikenneyhteyksien määrä (Viestintävirasto?) - Sähköisen tukihauksen osuus hakemuksista (Mavi) - Koulutushankkeet tietotekniikasta (Hyrrä, asiasanahaku)
Osaaminen ja tiedonvälitys lisääntyvät. Innovaatioita ja uudistamista tapahtuu. Yhteistyö lisääntyy ja uudistuminen tehostuu.	6. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelmalla on edistetty EU 2020 -strategialla olevaa yleistavoitetta sijoittaa 3 prosenttia suhteessa EU:n BKT:hen tutkimukseen, kehitykseen ja innovointiin? (KOM 23)	- T&K rahoituksen osuus Suomessa on kasvanut.		- Tutkimus- ja kehittämistoiminnan (T&K) euromääräiset menot yrityksissä, julkisella sektorilla ja korkeakoulusektorilla niiden toimijoiden osalta jotka sijaitsevat maaseutualueella. (€), (Vaikuttavuusindikaattori) - Investoinnit aineettomaan omaisuuteen (T&K)(M04,2 ja M06.4)(Hyrrä) - Investointeja	-

				koskevat toteuttavuustutkimukset (M04.2 ja M06.4) <i>Hyrrä</i> - Kokeilut (T&K) (M06.2.) <i>Hyrrä</i> - Innovaatiot (T&K) <i>Hyrrä</i> - toimintaansa uudistavat pienet yritykset (T&K) (M06.2.) <i>Hyrrä</i>	
--	--	--	--	---	--

Aikataulu arvioinneille ja selvityksille

Osaamisen, tiedonvälityksen, innovaatioiden ja yhteistyön lisääntymiseen maaseudulla I ja II- vaiheen arvioinnin toteuttaja kilpailutetaan syksyllä 2016. Tarjouspyynnön kohteena oleva selvitys valmistuu alkuvuonna 2019. Ennen tätä alkuvuosina 2017 ja 2018 valmistuvat väliraportit. Työtä ohjaa valittava ohjausryhmä. Arvioinnissa ensimmäisen vaihe painottuu tuloksellisuuden ja toinen vaihe vaikuttavuuden arviointiin. Olemassa olevia teemaan tehtyjä tutkimuksia hyödynnetään, minkä lisäksi tehdään erillisselvityksiä. Selvitykset kilpailutetaan erikseen. Neuvonnan osa-alueeseen on varattu alustavasti yhteensä 150 000 euroa. Jälkiarviointi toteutetaan tämän hetkisen tiedon mukaan koko ohjelman kattavana.

I-vaihe

2016:

- *) Arviointi neuvonnan tuloksellisuudesta ja alustavat vaikutukset
  - o Arvioinnissa analysoidaan neuvonta käynneistä saatu palaute (neuvotut ja neuvojat);
  - o Analysoidaan miten neuvontaa on käytetty (alueellisesti, aihealueittain);
  - o Arvioidaan kohdealueiden 1A, 1B, 1C tuloksellisuus (arviointikysymykset 1, 2, 3,4);
  - o Luodaan pohja miten II-vaiheen arviointi neuvonta- ja koulutusasioista voidaan tehdä.

II-vaihe

2018

- **) Selvitys koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden vaikutuksesta yritysten osaamisen kehittymiseen
- Arviointi neuvonta-, koulutus- ja yhteistyötoimenpiteiden vaikuttavuudesta
  - o Arvioidaan kohdealueiden 1A, 1B ja 1C vaikuttavuus (arviointikysymykset 1-7)
  - o Arvioidaan ohjelman vaikutusta seuraavien kumppanuussopimuksen temaattisten tavoitteiden toteuttamiseen:
    - Tutkimuksen, teknologian kehittämisen ja innovoinnin vahvistaminen
    - Investoiminen koulutukseen, ammattitaitoon ja elinikäiseen oppimiseen

III-vaihe

2020:

- ***) Selvitys miten paljon innovaatioita on syntynyt tuetuissa hankkeissa.
- *****) Selvitys yhteistyön lisääntymistä ja vaikutuksista
  - o Arvioidaan miten yhteistyö on lisääntynyt ja uudistunut eri toimenpiteissä ja sen kerrannaisvaikutukset?
  - o Mikä on ollut yhteistyö-toimenpiteessä (M16) tehtyjen kv- hankkeiden ja Leader- toiminnan kautta toteutetun yhteistyön vaikutus asiaan?

2022-2024 Yhteinen koko ohjelman jälkiarviointi, joka sisältää tästä tavoitteesta vastaukset arviointikysymyksiin 1, 2, 3, 4, 5, 6 ja 7.

8.2. Ilmastonmuutoksen hillintä ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen tehostuvat

Taulukko 2.

Tavoite	Arviointikysymys	Arviointikysymyksen tarkennus	EU:n yhteiset indikaattorit	Muut indikaattorit	Muu aineisto ⁶
Maaseutuohjelman toimenpiteillä edistetään energiatehokkuutta	8. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on osaltaan edistetty maatalouden ja elintarvikejalostuksen energiatehokkuuden lisäämistä? (Kohdeala 5B) (KOM 12)	- Energiatehokkuus on parantunut maa- ja elintarvikealoudessa maaseutuohjelman toimenpiteillä. -	- Maatalouden ja elintarvikkeiden jalostuksen energiankäytön tehostaminen maaseudun kehittämissuunnitelmasta tuetuissa hankkeissa (Täydentävä tulosindikaattori R14) (öljykvivalentti/standard unit of output) (<i>Selvitys täydentävän tulosindikaattorin laskemiseksi v. 2017, 2019, 2022</i>)	- Energiatehokkuuteen liittyvien koulutuksen (M01), neuvonnan (M02), investointien (M04), ja yhteistyön (M16) ja Leaderin (M19) hankkeiden määrä, osuus kaikista hankkeista ja rahoitus. (<i>Hyrrä</i>)	- Tietojärjestelmien aineistojen ristiintarkastelut * (<i>Selvitys</i>) - Toteutuneiden hankkeiden toimivuus ja laatu **: (<i>Tapaustutkimus energiatehokkuutta tavoittelevien (ensi- ja toissijainen vaikutus) toimenpiteiden toimivuudesta ja laadusta (2017–2018)</i>)
	9. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on osaltaan helpotettu uusiutuvien energialähteiden sekä biotalouteen tarkoitettujen sivutuotteiden, jätteiden, jäännösten ja muiden kuin elintarvikkeiksi tarkoitettujen raaka-aineiden tarjontaa ja käyttöä? (Kohdeala 5C) (KOM 13)	- Uusiutuvan energian saatavuus ja käyttö ovat kasvaneet maaseutuohjelman toimenpiteillä - Kiertotaloutta edistävä sivutuotteiden ja jätteiden hyötykäyttö on lisääntynyt maaseutuohjelman toimenpiteillä.	- Kokonaisinvestoinnit uusiutuvan energian tuotantoon (euroa) (Tavoiteindikaattori T16) (<i>Hyrrä</i>) - Tuetuissa hankkeissa tuotettu uusiutuva energia (öljykvivalenttitoineja) (Täydentävä tulosindikaattori R15) <i>Selvitys täydentävän tulosindikaattorin laskemiseksi 2017, 2019, 2022</i>	Resurssitehokkuuteen liittyvien koulutuksen (M01), neuvonnan (M02), investointien (M04 ja M06), hankkeiden (M07), yritystukien (M06) ja yhteistyön (M16) ja Leader (M19) hankkeiden määrä, osuus kaikista hankkeista	- Tietojärjestelmien aineistojen ristiintarkastelut * (<i>Selvitys</i>) - Toteutuneiden hankkeiden toimivuus ja laatu **: <i>Tapaustutkimus uusiutuvan energialähteiden käytön lisäämistä tavoittelevien (ensi- ja toissijainen vaikutus) toimenpiteiden toimivuudesta ja laadusta (2017–2018)</i>

* merkityt selvitykset on aikataulutettu luvun lopussa olevaan aikatauluun.

	[HUOM: ympäristökorvaus ei mukana tässä, sillä ei ole ohjelmassa kohdistettu tälle kohdealalle.]			ja rahoitus eriteltyinä aihepiireittäin: uusiutuva energia, ravinteiden kierrättäminen, muu resurssitehokkuus tms. erittely, jonka saa Hyrrästä (Hyrrä) Karjanlannan käsittelytavat (Vaikuttavuusindikaattori)	Tapaustutkimus lannan hyötykäytön edistämisen vaikuttavuudesta, kohdentumisesta ja laadusta eli vesiensuojeluun ja ravinteiden kierrätykseen kohdennettavan yritys- ja hankerahoituksen vaikuttavuus *** (2019)
Maaseutuohjelman toimenpiteillä parannetaan ilman laatua ja vähennetään ilmastomuutosta aiheuttavia kasvihuonekaasupäästöjä	10. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on osaltaan edistetty maatalouden kasvihuonekaasu- ja ammoniakkipäästöjen vähentämistä? (Kohdeala 5D) (KOM 14)	- KHK ja ammoniakkipäästöt maataloudesta ovat vähentyneet maaseutuohjelman toiminnoilla.	- Niiden eläinyksiköiden (ey) prosenttiosuus, joita koskevat investoinnit kasvihuonekaasujen päästöjen ja/tai ammoniakkipäästöjen vähentämiseksi karjanhoidossa (Tulosindikaattori R16) (=kuvaava M04 vaikutusta) - Maatalousmaan osuus, jolle on tehty joku seuraavista ympäristökorvauksen toimista: ravinteiden tasapainoinen käyttö, peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys, valumavesien hallinta, ympäristönhoitonurmet, ravinteiden ja orgaanisten aineiden kierrättäminen, lietelannan sijoittaminen peltoon (Tulosindikaattori R17) [HUOM: indikaattorin arvo 0, koska ympäristökorvaus toissijaisena kohdealana] - Vähentyneet metaani- ja typpioksidipäästöt (hiilidioksidiekvivalentteja) (Täydentävä tulosindikaattori R18) (=kuvaava kaikkia)	- Kasvihuonekaasujen ja ammoniakkipäästöjen vähentämiseen liittyvien koulutuksen (M01), neuvonnan (M02), ja yhteistyön (M16) hankkeiden määrä, osuus kaikista hankkeista ja rahoitus. (=ensisijaiset) (Hyrrä) Maatalousmaan osuus, jolle on tehty joku seuraavista ympäristökorvauksen toimista: ravinteiden tasapainoinen käyttö, peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys, valumavesien hallinta, ympäristönhoitonurmet, ravinteiden ja orgaanisten aineiden kierrättäminen, lietelannan sijoittaminen peltoon (=toissijaiset) (Tukisovellus)	- Tietojärjestelmien aineistojen ristiintarkastelut * (Selvitys) Toteutuneiden hankkeiden ja M10 toimien toimivuus ja laatu ** *: Tapaustutkimus KHK- ja ammoniakki päästöjen vähentämiseen tähtäävien toimenpiteiden (ensi- ja toissijainen vaikutus) toimivuudesta ja laadusta (2017-2018)

.			- Vähentyneet ammoniakkipäästöt (tonneja ammoniakkia) (Täydentävä tulosindikaattori R19) (=kuvaa kaikkia)		
Maaseutuohjelman toimenpiteillä hillitään ilmastonmuutosta lisäämällä hiilen sitomista.	11. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on edistetty hiilen sitomista ja talteenottoa maa- ja metsätaloudessa? (Kohdeala 5E) (KOM 15)	- Maaseutuohjelman toimenpiteillä hiilen määrä peltomaassa on kasvanut ja hiilinieluvaiikutukset lisääntyneet	- Sen maa- ja metsätalousmaan prosenttiosuus, josta on tehty joku seuraavista ympäristökorvauksen toimista: peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys, ympäristöhoitonurmet, ravinteiden ja orgaanisten aineiden kierrättäminen (Tulosindikaattori R20) [HUOM: indikaattorin arvo 0, koska ympäristökorvaus toissijaisena kohdealana]	- Hiilen sitomiseen liittyvien koulutuksen (M01), neuvonnan (M02), yhteistyön (M16) ja Leader (M19) hankkeiden määrä, osuus kaikista hankkeista ja rahoitus (Hyrrä) - Sen maa- ja metsätalousmaan prosenttiosuus, josta on tehty joku seuraavista ympäristökorvauksen toimista: peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys, ympäristöhoitonurmet, ravinteiden ja orgaanisten aineiden kierrättäminen sekä luonnonmukaisesti tuotettu ala (Tukisovellus)	- Tietojärjestelmien aineistojen ristiintarkastelut * (Selvitys) - Toteutuneiden hankkeiden ja M10 sekä M11 toimien toimivuus ja laatu **: <i>Tapaustutkimus hiilen sidontaan ja talteenottoa edistävien toimenpiteiden (ensi- ja toissijainen vaikutus) toimivuudesta ja laadusta (2017-2018)</i>

<p>Maaseutuohjelman toimenpiteillä edistetään resurssitehokkuutta</p>	<p>12. Missä määrin maatalouden lantaketjun toiminta on parantunut ohjelman seurauksena? (Kansallinen =tarkentaa kohdealan 5C resurssitehokkuuskysymystä 9 ottaen huomioon myös ympäristökorvaukset)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Maaseutuohjelman toimenpiteillä on kehitetty eläinten ruokintaa, lannan käsittelyä eläinsuojissa ja varastoissa sekä lannan prosessointia ja levittämistä niin, että ympäristökuormitus vähenee. - Lannalle on kehittynyt erilaisia käsittelyratkaisuja alueiden ja kotieläinlajien lähtökohtien mukaan. - Lannan levitysalavaatimukset eivät ole lisänneet turvemaiden raivausta. 		<ul style="list-style-type: none"> - Ruokintaa, lannan käsittelyä ja varastointia edistävät hankkeet ns. 6,5 miljoonan hankkeet eriteltynä, määrä-, osuus- ja rahoitustiedot alueittain (<i>Hyrrä</i>) - Lannankäyttöä edistävät toimet ympäristökorvauksessa (<i>Tukisovellus, syysilmoitukset</i>) - Karjanlannan käsittely- ja levitystavat (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) (<i>Luken portaali, maatalouden rakennetutkimus</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Tapaustutkimus lannan hyötykäytön edistämisen vaikuttavuudesta, kohdentumisesta, laadusta ja käsittelyratkaisujen kehittymisestä alueilla eli vesiensuojeluun ja ravinteiden kierrätykseen kohdennettavan yritys- ja hankerahoituksen vaikuttavuus*** (2019) - Selvitys turvepeltojen käytöstä ja ohjelman toimien vaikutuksesta siihen **** (2019).
<p>Maaseutuohjelman toimenpiteillä edistetään ilmastonmuutoksen hillitsemistä sopeutumista sekä edistetään EU 2020-strategian mukaisia kasvihuonekaasupäästöihin ja energiatehokkuuteen liittyviä tavoitteita.</p>	<p>13. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelmalla on edistetty ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja ilmastonmuutokseen sopeutumista ja EU 2020 -strategialla olevaa yleistavoitetta vähentää kasvihuonekaasupäästöjä vähintään 20 prosenttia vuoden 1990 tasoon verrattuna tai 30 prosenttia suotuisissa olosuhteissa, nostaa uusiutuvan energian osuus energian loppukulutuksesta 20 prosenttiin ja saavuttaa 20 prosentin parannus energiatehokkuudessa? (KOM 24)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Maaseutuohjelmalla on hillitty ilmastonmuutosta ja edistetty maatalouden ja maaseudun sopeutumista ilmastonmuutokseen. - Maaseutuohjelmalla on vähennetty maataloudesta peräisin olevia KHK ja ammoniakkipäästöjä. - Energiatehokkuus on parantunut ja uusiutuvan energian käyttö on kasvanut maataloudessa ja maaseudun yrityksissä 	<ul style="list-style-type: none"> - Maatalouden ja elintarvikkeiden jalostuksen energiankäytön tehostaminen maaseudun kehittämisohjelmasta tuetuissa hankkeissa (öljykvivalenttonni/standard unit of output) (<i>Täydentävä tulosindikaattori R14</i>) - Tuetuissa hankkeissa tuotettu uusiutuva energia (öljykvivalenttonneja) (<i>Täydentävä tulosindikaattori R15</i>) - Maatalouden kasvihuonekaasupäästöt (CO2 ekvivalenttonni), (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Uusiutuvan energian osuus maaseutuyrityksissä ja maataloilla energialähteittäin (%), (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Maatalouden energian käyttö (GWh) (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Maaseutuyritysten energian käyttö (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) 	<p><u>Sopeutumistoimia kuvaavat:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Viljelykierron ja/tai monokulttuurisuus viljelyssä (<i>raportointi IACS:sta</i>) - Seosviljelyn määrä (<i>IACS</i>) - Pellon vesitalouteen ja maaperään liittyvät investoinnit (<i>Hyrrä</i>) <p><u>Pidemmän aikavälin kehitystä kuvaavat:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Satotason vakaus/kehitys pitkällä aikavälillä (<i>Luke, satotutkimus</i>) - Maataloustulon vakaus pitkällä aikavälillä (<i>Luke, Taloustohtori</i>)

			<ul style="list-style-type: none"> - Maatalouden ammoniakkipäästöt (Gg), (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Hiilen määrä peltomaassa (Mt, g/kg), (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) 	<p><u>Tietotasoa kuvaavat:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Neuvontakäyntien lukumäärä (<i>Hyrrä</i>) - Ilmastoteemojen esiintyminen koulutushankkeissa ja osallistujien lukumäärä (<i>Hyrrä asiasanahaku</i>) - Ilmastoteemojen esiintyminen hankkeissa (<i>Hyrrä</i>) <p><u>Sopeutumistoimia kuvaavat:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Kasvinsuojeluaineiden käyttömäärät tiloilla (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - puunjalostus, puunkäyttö rakentamisinvestoinneissa (M04.2. ja M06.4) (<i>Selvitys</i>) - maaseudulla olevan infrastruktuurin hyödyntäminen (Yritysrakenne- ja hanketuet)(<i>Selvitys</i>)
--	--	--	---	---	--

Aikataulu arvioinneille ja selvityksille

Maatalouden ympäristötutkimusta ohjaa *maatalouden ympäristövaikutusten tutkimusohjelma (MATO)*. Tutkimusohjelman teeman mukaiset tutkimukset palvelevat maaseutuohjelman ympäristötoimenpiteiden arviointia. Hankkeet rahoitetaan ja toteutetaan eri kanavien avulla esim. MAKERA-hankkeina. Lisäksi ympäristöteeman arviointi toteutetaan tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden asiakokonaisuuksina valtion sisäisenä hankintana eli omana työnä ja osin kilpailuttamalla. Tuloksellisuuden arvion selvitys valmistuu vuonna 2017 ja vaikuttavuuden 2019 tätä ennen alkuvuonna 2018 valmistuu väliraportti. Työtä ohjaa valittava ohjausryhmä. Arvioinnissa ensimmäisen vaihe painottuu tuloksellisuuden ja toinen vaihe vaikuttavuuden arviointiin. Ympäristö- arviointeihin on suuntaa-antavasti varattu 400 000 euroa. Jälkiarviointi toteutetaan tämän hetkisen tiedon mukaan koko ohjelman kattavana.

I-vaihe

2016:

- *) Arviointi ohjelman ilmaston muutoksen hillintä ja sopeutumistavoitteiden tuloksista
  - o Luodaan menetelmä täydentävien tulosindikaattorien (R14, R15, R18 ja R20) laskemiseksi ja lasketaan indikaattoreiden arvot;
  - o arviointi kohdealueiden 5B, 5C, 5D ja 5E tuloksellisuudesta (arviointikysymykset 8-11);
  - o Arviointi pohjautuu paljon Tukisovelluksen ja Rahdun aineistojen ristiintarkasteluun (yo. taulukon mukaan)
  - o Arviointi integroidaan yhteiseksi hankinnaksi vesistön tila ja maaperä -arvioinnin kanssa (kohta 5.1.3)

II-vaihe

2018:

- Arviointi ohjelman ilmaston muutoksen hillintä ja sopeutumistavoitteiden vaikutuksista:
  - o Lasketaan täydentävien tulosindikaattoreiden (R14, R15, R18 ja R20) arvot;
  - o **) Tehdään tapaustutkimus toimenpiteiden toimivuudesta ja laadusta (esim. hyödyntäen otosta jota käytetään täydentävien tulosindikaattoreiden laskentaan);
  - o Arvioidaan kohdealueiden 5B, 5C, 5D ja 5E vaikuttavuus (arviointikysymykset 8-13) sekä arvioidaan ohjelman vaikutusta seuraavien kumppanuussopimuksen temaattisten tavoitteiden toteuttamiseen:
    - Vähähiiliseen talouteen siirtymisen tukeminen kaikilla aloilla
    - Ilmastonmuutokseen sopeutumisen, riskien ehkäisemisen ja riskinhallinnan edistäminen
  - o ***) Tehdään tapaustutkimus lannan hyötykäytön edistämisen vaikuttavuudesta, kohdentumisesta, laadusta ja käsittelyratkaisujen kehittymisestä alueilla eli vesiensuojeluun ja ravinteiden kierrätykseen kohdennettavan yritys- ja hankerahoituksen vaikuttavuudesta
  - o Arviointi integroidaan yhteiseksi hankinnaksi vesistön tila ja maaperä -arvioinnin kanssa (kohta 5.1.3)

2019:

- ****) Selvitys turvepeltojen käytöstä ja ohjelman toimien vaikutuksesta siihen.

III-vaihe

2022–2024:

- Yhteinen koko ohjelman jälkiarviointi, joka sisältää tästä tavoitteesta vastaukset arviointikysymyksiin 8-13 sekä täydentävien tulosindikaattoreiden (R14, R15, R18 ja R20) lukujen laskeminen

8.3. Luonnon monimuotoisuus lisääntyy, vesistöjen tila ja maatalouskäytössä olevan maaperän tila paranevat

Taulukko 3.

Tavoite	Arviointikysymys	Arviointikysymyksen tarkennus	EU:n yhteiset indikaattori	Muut indikaattorit	Muu aineisto ⁷
Maaseutuohjelman toimenpiteillä säilytetään ja edistetään luonnon monimuotoisuutta ja maaseutualueiden maisemaa.	14. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on tuettu luonnon monimuotoisuutta, mukaan luettuina Natura 2000 -alueet ja alueet, joilla on luonnonoloista johtuvia tai muita erityisrajoitteita, luonnonarvoltaan arvokasta maataloustuotantoa sekä Euroopan maisemien tilaa? (Kohdeala 4A) (KOM 8)	Luonnon monimuotoisuutta ja geneettistä monimuotoisuutta sekä maisemaa on säilytetty ja edistetty maaseutuohjelman toimenpiteillä: - On tehty maatalousalueiden lajien ja luontotyyppien menestymistä edistäviä toimenpiteitä peltoviljelyssä sekä muilla maatalousvaikutteisilla kohteilla - On tehty viljelykasvien ja kotieläinrotujen geneettistä monimuotoisuutta edistäviä toimenpiteitä. - On tehty maatalousalueiden maisemien tilaa edistäviä toimenpiteitä. - Toimenpiteet ovat kohdentuneet tavoitteiden mukaisesti.	- Sen maatalousmaan prosenttiosuus, josta on tehty joku seuraavista ympäristökorvauksen toimista: puutarhakasvien vaihtoehtoinen kasvinsuojelu, maatalousluonnon monimuotoisuus ja maiseman hoito, kurki-, hanhi- ja joutsenpellot tai luonnonmukaisen maatalouden korvaus (Tulosindikaattori R7 & Tavoiteindikaattori T9 sisältää vain osan asiaan vaikuttavista ympäristökorvauksen toimenpiteistä, sillä T9:ssä ei saa raportoida samaa pinta-alaa kuin kertaalleen, sillä ala suhteutetaan maatalousmaan kokonaisalaan.)	- Kaikkien luonnon monimuotoisuuteen ja geneettiseen monimuotoisuuteen vaikuttavien toimenpiteiden (ohjelman luku 5.2), alatoimenpiteiden ja operaatioiden toteutuneet pinta-alat, osuudet tavoitealoista ja maatalousmaan kokonaisalasta tai muusta soveltuvasta vertailualasta, ympäristö- ja luomu toimenpiteiden sitoumusmäärät, ympäristösopimusten määrät, monimuotoisuutta edistävien hankkeiden (sis. Leader) ja eituotannollisten investointien sekä monimuotoisuuteen liittyvän ympäristöneuvonnan määrät alueittain. (Tukisovellus, Hyrrä, Rahtu) EU-tavoiteindikaattorista poiketen tarkastelua tehdään ympäristökorvausten osalta koskien kaikkia monimuotoisuuteen vaikuttavia toimia (ohjelman luku 11.4).	- Tietojärjestelmien aineistojen ristiintarkastelut * (selvitys, jonka lähtöaineistona Tukisovellus, Hyrrä, Rahtu) Esim seuraavia: o Neuvontatoimenpiteen hyödyntäminen ja tuensaajan valitsemat ympäristökorvauksen toimet. o Luonnon ja geneettistä monimuotoisuutta edistäviä lohko kohtaisia toimenpiteitä valinneiden osuus kaikista ympäristösitoumuksen tehneistä tiloista o Natura 2000 -alueella olevien peltöjen ja pohjavesialuepeltöjen osuus luomutiloilla suhteessa näiden osuuteen tavanomaisilla tiloilla. o Monimuotoisuuden ja maiseman hoitosopimusten jakautuminen arvokkaisuuteen

⁷ * merkityt selvitykset on aikataulutettu luvun lopussa olevaan aikatauluun.

					<p>korkeamman korvaustason kohteisiin ja muihin kohteisiin, pienten kosteikkojen osuus kosteikkosopimuksista, suojavyöhykkeiden sijainti</p> <p>- Toteutettujen toimenpiteiden laatu, vaikuttavuus ja toimeenpanon toimivuus sekä kohdentuminen **. (Selvitys merkittävimmiksi oletettujen ja uusien toimien todellisesta toteutuneesta vaikuttavuudesta ja toteutuksen laadusta. (2016–2017 ja 2019–2020))</p> <p>- Tutkimukset MATO:n teemassa: <i>Ekosysteemipalvelut - maataloustuotannon tärkeä ulottuvuus.</i></p>
Maaseutuohjelman toimenpiteillä edistetään vesien hyvää tilaa	15. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on edistetty vesien käytön hallintaa, mukaan lukien lannoitteiden ja torjunta-aineiden käytön hallinta?(Kohdeala 4B) (KOM 9)	Maaseutuohjelman toimenpiteillä on edistetty vesien tilaa: <ul style="list-style-type: none"> - On tehty typen ja fosforin tarkoituksenmukaista käyttöä edistäviä, ravinnehuuhtoumaa vähentäviä ja ravinnetaseita parantavia toimenpiteitä. - On tehty pellon vesitaloutta parantavia 	- sen maatalousmaan prosentiosuus, josta on tehty joku seuraavista ympäristökorvauksen toimista: Ravinteiden tasapainoinen käyttö, kosteikon hoito, ympäristöhoitonurmiin kuuluvat suojavyöhykkeet (Tulosindikaattori R8 & Tavoiteindikaattori T10 huom. tavoiteindikaattori T10:ssä raportoidaan vain osa ympäristökorvauksen tähän asiaan vaikuttavista toimenpiteistä, sillä samaan pinta-alaan kohdistuvaa	- Kaikkien vesien tilan parantamiseen vaikuttavien toimenpiteiden (ohjelman luku 5.2), alatoimenpiteiden ja operaatioiden toteutuneet pinta-alat, osuudet tavoitealoista ja maatalousmaan kokonaisalasta tai muusta soveltuvasta vertailuarvosta, ympäristö- ja luomutoimenpiteiden sitoumusmäärät, vesien hyvää tilaa edistävien	- Tietojärjestelmien aineistojen ristiintarkastelut *** (selvitys, jonka lähtöaineistona IACS, Hyrrä, Rahtu) Esim seuraavia: <ul style="list-style-type: none"> o Vesiensuojelua edistäviä lohko kohtaisia toimenpiteitä valinneiden tilojen osuus kaikista ympäristösitoumuksen

		<p>toimenpiteitä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - On tehty ravinteiden kierrättämistä edistäviä toimenpiteitä. - On tehty kemiallista kasvinsuojelua vähentäviä toimenpiteitä. - Toimenpiteet ovat kohdentuneet tavoitteiden mukaisesti. 	<p>toimea ei voi raportoida kahdesti, sillä luku suhteutetaan maatalousmaan kokonaisalaan.)</p>	<p>hankkeiden (sis. Leader), ei-tuotannollisten ja tuotannollisten investointien sekä vesiensuojeluun liittyvän neuvonnan määrät alueittain. EU-tavoiteindikaattorista poiketen tarkastelu tehdään ympäristökorvausten osalta koskien kaikkia vesiensuojeluun vaikuttavia toimia (ohjelman luku 11.4) (Tukisovellus, Hyrrä, Rahtu)</p> <p>- Vesiensuojeluun liittyvien innovaatioiden ja vesiensuojeluun liittyvien yritystykien määrä ja kohdentuminen (M04.6) (Hyrrä)</p>	<p>tehneistä tiloista, valittu toimenpidevalikoima erilaisilla tiloilla eri alueilla.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Lantaan ja salaojituksen liittyviä investointeja tehneiden osuus vesiensuojelullisia lohko kohtaisia toimia valinneista tuensaaajista. o Neuvontatoimenpiteen hyödyntäminen verrattuna tuensaaajan valitsemiin ympäristökorvauksen toimiin tai tilan alueelliseen sijaintiin. o Kosteikkojen koko ja alueellinen sijoittuminen, suojavyöhykkeiden sijaintitiedot kohdentamisalueella ja erilaisilla kohteilla kuten valtaojan/vesistön varsi, pohjavesialue jne. <p>- Toteutettujen toimenpiteiden laatu, vaikuttavuus ja toimeenpanon toimivuus sekä kohdentuminen ****. (Selvitys merkittävimmiksi oletettujen ja uusien toimien todellisesta toteutuneesta vaikuttavuudesta ja toteutuksen laadusta.</p>
--	--	--	---	---	---

					<p>(2017-2018 ja 2019-2020)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tilakohtaisten toimenpiteiden tehokkuus (MATO:ssa teema: Tilatason toimien ympäristötehokkuus sekä tilojen yhteistyömuodot ja niiden lisäarvo 2017->) ja (SYKEN Makera-hanke: Ravinteiden kierrätys alkutuotannossa ja sen vaikutukset vesien tilaan - KiertoVesi) - Vesiensuojeluun ja ravinteiden kierrätykseen kohdennettavan yritys- ja hankerahoitus vaikuttavuus ***** (Selvitys 2019) - Peltolohkojen P-luvun kehitys ***** (Selvitys,2019)
Maaseutuohjelman toimenpiteillä edistetään maaperän tilaa	16. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on parannettu maaperän eroosion torjumista ja maaperän hoitoa? (Kohdeala 4C) (KOM10)	Maaseutuohjelman toimenpiteillä on edistetty vesien tilaa: <ul style="list-style-type: none"> - On tehty eroosiota vähentäviä toimenpiteitä. - On tehty peltomaan orgaanisen aineksen ylläpitoa ja lisäämistä edistäviä toimenpiteitä. - (On tehty pellon vesitaloutta parantavia toimenpiteitä. katso kohta 9) - Toimenpiteet ovat kohdentuneet tavoitteiden mukaisesti. 	sen maatalousmaan prosenttiosuus, josta on tehty joku seuraavista ympäristökorvauksen toimista: peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja Orgaanisen katteen käyttö puutarhakasveilla ja siemenperunalla, (Tulosindikaattori R10 & Tavoiteindikaattori T12 huom Indikaattorissa T12 raportoidaan vain osa ympäristökorvauksen toimenpiteistä, sillä sama pinta-ala voidaan raportoida vain kertaalleen, sillä luku suhteutetaan maatalousmaan kokonaisalaan.)	<ul style="list-style-type: none"> - Kaikkien maaperän tilan parantamiseen vaikuttavien toimenpiteiden (ohjelman luku 5.2), alatoimenpiteiden ja/tai operaatioiden toteutuneet pinta-alat, osuudet tavoitealoista ja maatalousmaan kokonaisalasta tai muusta soveltuvasta vertailualasta, ympäristö- ja luomutoimenpiteiden sitoumusmäärät, maaperää edistävien hankkeiden (sis. Leader) ja asiaan liittyvän ympäristöneuvonnan määrä alueittain (Tukisovellus, Hyrrä) 	<ul style="list-style-type: none"> - Tietojärjestelmien aineistojen ristiintarkastelut *** (selvitys, jonka lähtöaineistona IACS, Hyrrä) Esim. maaperää edistäviä lohkokohkaisia toimenpiteitä valinneiden tilojen osuus kaikista ympäristösitoumuksen tehneistä tiloista ja alueellinen sijoittuminen. - Toteutettujen toimenpiteiden laatu, vaikuttavuus ja toimeenpanon toimivuus sekä kohdentuminen. ****

				EU-tavoiteindikaattorista poiketen tarkastelu tehdään ympäristökorvausten osalta koskien kaikkia vesiensuojeluun vaikuttavia toimia (ohjelman luku 11.4)	<i>Selvitys merkittävimmiksi oletettujen ja uusien toimien todellisesta toteutuneesta vaikuttavuudesta ja toteutuksen laadusta. (2016-2017 ja 2019-2020)</i> - Maaperä-teeman tutkimukset MATO:ssa (Luke: <i>Orgaaninen aines maaperän tuottokyvyn kulmakivenä</i>)
Maaseutuohjelman toimenpiteillä edistetään ympäristön tilaa ja EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteita.	17. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelmalla on edistetty ympäristön tilan parantamista sekä luonnon monimuotoisuudesta laaditulla EU:n strategialla olevaa tavoitetta pysäyttää luonnon monimuotoisuuden häviäminen ja ekosysteemipalvelujen heikentyminen sekä palauttaa luonnon monimuotoisuus ja ekosysteemipalvelut? (KOM 26)	- Maaseutuohjelman on edistänyt luonnon monimuotoisuutta ja ekosysteemipalvelujen tilaa Suomessa. - Maaseutuohjelmalla on toimeenpantu kansallisen luonnon monimuotoisuutta edistävän toimintaohjelman toimenpiteitä (näitä lueteltu M10 alkutekstissä). - Maaseutuohjelmalla on edistetty vesienhoitosuunnitelmien tavoitteita. - Maaseutuohjelmalla on edistetty kiertotaloutta ja toimenpiteillä saavutettua yhteisvaikutusta: o Ravinnekuormituksen on vaikutettu muuttamalla viljelytapoja ja	- Maatalousympäristön lintupopulaatioindeksi (Vaikuttavuusindikaattori) - Luontoarvoiltaan arvokkaiden maatalousalueiden (ns. HNV-alue) osuus maatalousmaasta (Vaikuttavuusindikaattori) - Typpi- ja fosforitase (Vaikuttavuusindikaattori) - Peltojen vesieroosio (Vaikuttavuusindikaattori) - Hiilen määrä peltomaassa (Vaikuttavuusindikaattori) - Nitraattipitoisuudet pinta- ja pohjavesissä (Vaikuttavuusindikaattori) - Vedenotto maataloudessa (Vaikuttavuusindikaattori)	- Maatalousympäristöjen päiväperhosten kannan kehitysindexit (Vaikuttavuusindikaattori) - Alkuperäiseläinrotupopulaatioiden kehitys (Vaikuttavuusindikaattori) - Maatiaiskasvilajien lajikekantojen kehitys (Vaikuttavuusindikaattori)	- Viljelijöiden toimintatapojen muutokset (Teema MATO ⁸ ssa Tiedosta toimintaan 2017->) - Ekosysteemipalvelut ja ohjelman toimenpiteiden vaikutus (Tutkimus MATO) - Kansallisen BD-ohjelman toimenpiteiden toteutustilanne on arvioitu vastikään. - Vesienhoitosuunnitelmien toteutuminen ja ohjelman toimenpiteiden merkitys - Itämeristrategiaa ja Itämeren tilan parantamista tukevien hankkeiden vaikutukset ***** (Selvitys). - Kysymyksiä 14-16

⁸ [Maatalouden ympäristövaikutusten Tutkimusohjelma MATO 2016-2020](#)

		<p>käytäntöjä.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Ravinteiden kierrätys on tehostunut eri tuotantosuunnilla ja eri alueilla. <p>- Maaseutuohjelmalla on parannettu peltomaan kasvukuntoa.</p>			<i>koskevat selvitykset)</i>
Maaseutuohjelman toimenpiteillä edistetään YMP:n tavoitteita luonnonvarojen kestävästä hoidosta ja ilmastotoimia.	18. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelmalla on edistetty YMP:lla olevaa tavoitetta varmistaa luonnonvarojen kestävä hoito ja ilmastotoimet? (KOM 28)	<p>- Maaseutuohjelma on:</p> <ul style="list-style-type: none"> o vähentänyt maatalouden kasvihuonekaasuja ja ammoniakkipäästöjä; o vaikuttanut siihen että maatalousalueiden lintupopulaatio ei vähentynyt; o vaikuttanut siihen että HNV-alueiden määrä ei vähentynyt; o vähentänyt maatalouden ravinnekuormitus; o lisännyt hiilen määrää peltomaassa ; o vaikuttanut siihen että peltojen vesieroosio ei lisääntynyt. 	<p>- Maatalouden kasvihuonekaasupäästöt (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>- Maatalouden ammoniakkipäästöt (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>- Maatalousympäristön lintupopulaatioindeksi (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>- Luontoarvoiltaan arvokkaiden maatalousalueiden (ns. HNV-alue) osuus maatalousmaasta (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>- Typpi- ja fosforitaso (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>- Peltojen vesieroosio (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>- Hiilen määrä peltomaassa (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>- Nitraattipitoisuudet pinta- ja pohjavesissä (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>- Vedenotto maataloudessa (Vaikuttavuusindikaattori)</p>	<p>- Maatalousympäristöjen päiväperhosten kannan kehitysindexit (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>- Alkuperäiseläinrotupopulaatioiden kehitys (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>- Maatiaiskasvilajien lajiekantojen kehitys (Vaikuttavuusindikaattori)</p>	<p>- Kysymyksiä 14-16 sekä 8-11 ja 17 sekä 13 koskevat selvitykset</p>

Aikataulu arvioinneille ja selvityksille

Maatalouden ympäristötutkimusta ohjaa maatalouden ympäristövaikutusten tutkimusohjelma (MATO). Tutkimusohjelman teeman mukaiset tutkimukset palvelevat maaseutuohjelman ympäristötoimenpiteiden arviointia. Hankkeet rahoitetaan ja toteutetaan eri kanavien avulla esim. MAKERA-hankkeina. Lisäksi ympäristö- teeman arviointi toteutetaan tuloksellisuuden - ja vaikuttavuuden asiakokonaisuuksina valtion sisäisenä hankintana eli omana työnä sekä osa kilpailuttamalla. Tuloksellisuuden arvon selvitys valmistuu vuonna 2017 ja vaikuttavuuden 2019 ennen tätä alkuvuonna 2018 valmistuu väliraportti. Työtä ohjaa valittava ohjausryhmä. Arvioinnissa ensimmäisen vaihe painottuu tuloksellisuuden ja toinen vaihe vaikuttavuuden arviointiin. Ympäristö- arviointeihin on suuntaa-antavasti varattu 400 000 euroa. Jälkiarviointi toteutetaan tämän hetkisen tiedon mukaan koko ohjelman kattavana.

I-vaihe

2016:

- *) Arviointi ohjelman vaikutuksista luonnon monimuotoisuuteen
  - o Arvioidaan kohdealueen 4A tuloksellisuus (arviointikysymys 8)
  - o Arviointi pohjautuu paljon Tukisovelluksen ja Rahdun aineistojen ristiintarkasteluun (yo. taulukon mukaan)
- Arviointi ohjelman vaikutuksista vesien tilaan ja maaperään
  - o ***) Arviointi pohjautuu paljon Tukisovelluksen ja Rahdun aineistojen ristiintarkasteluun (yo. taulukon mukaan)
  - o Arviointi kohdealueiden 4B ja 4C tuloksellisuudesta (arviointikysymykset 15-16)
  - o Arviointi integroidaan yhteiseksi hankinnaksi ilmastonmuutos-arvioinnin kanssa (kohta 5.1.2)

II-vaihe

2018:

- Arviointi ohjelman vaikutuksista luonnon monimuotoisuuteen
  - o *) Arviointi pohjautuu paljon Tukisovelluksen ja Rahdun aineistojen ristiintarkasteluun (yo. taulukon mukaan)
  - o **) Selvitys toimien todellisesta toteutuneesta vaikuttavuudesta ja toteutuksen laadusta;
  - o Arviointi kohdealueen 4A vaikuttavuudesta (arviointikysymykset 14 ja 17) sekä arvioidaan ohjelman vaikutusta seuraavan kumppanuussopimuksen temaattisen tavoitteen toteuttamiseen:
    - Ympäristön suojeleminen ja luonnonvarojen käytön tehokkuuden parantaminen
- Arviointi ohjelman vaikutuksista vesien tilaan ja maaperään, (yhdessä ilmastonmuutos -tavoitteen kanssa)

- ***) Tietojärjestelmien aineistojen ristiintarkastelut taulukon 3 mukaan;
- ****) Selvitys toimien todellisesta toteutuneesta vaikuttavuudesta ja toteutuksen laadusta;
- Arviointi kohdealueiden 4B ja 4C vaikuttavuudesta (arviointikysymykset 15-16 ja 18) sekä arvioidaan ohjelman vaikutusta seuraavan kumppanuussopimuksen temaattisen tavoitteen toteuttamiseen:
  - Ympäristön suojeleminen ja luonnonvarojen käytön tehokkuuden parantaminen
- *****) Vesiensuojeluun ja ravinteiden kierrätykseen kohdennettavan yritys- ja hankerahoitus vaikuttavuus (hankkeiden kohdentuminen ja laatu)
- *****) Selvityksen Itämeristrategiaa ja Itämeren tilan parantamista tukevien hankkeiden vaikutuksista
- Arviointi integroidaan yhteiseksi hankinnaksi ilmastonmuutos-arvioinnin kanssa (kohta 5.1.2)

2019:

- *****) Selvitys peltolohkojen P-luvun kehityksestä

III-vaihe

2022–2024:

- Yhteinen koko ohjelman jälkiarviointi, joka sisältää tästä tavoitteesta vastaukset arviointikysymyksiin 14–18.

8.4. Maaseudun yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys, palvelut sekä vaikuttamisen mahdollisuudet paranevat

Taulukko 4.

Tavoite	Arviointikysymys	Arviointikysymyksen tarkennus	EU:n yhteiset indikaattori	Muut indikaattorit	Muu aineisto ⁹
Yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys parantuu	19. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on tuettu pienyritysten monipuolistamista, perustamista ja kehittämistä sekä helpotettu työpaikkojen luomista? (Kohdeala 6A) (KOM 16)	<ul style="list-style-type: none"> - Perustamistuki, investointituki ja yritysryhmän kehittämistuki ovat monipuolistaneet ja edistäneet maaseudun elinkeinorakennetta ja niiden avulla on luotu uusia työpaikkoja eri maaseutualueille. - Yritykset tekevät yhteistyötä ja toimivat erilaisissa verkostoissa. 	<ul style="list-style-type: none"> - tuetuissa hankkeissa syntyneet työpaikat (<i>Tulosindikaattori R21 & Tavoiteindikaattorit T20</i>) - Tuetuissa hankkeissa syntyneet työpaikat (Leader) (<i>Tulosindikaattori R24 & Tavoiteindikaattori T23</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Maaseudulla toimivien yritysten toimialajakauma (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Henkilöstön määrä maaseutuyrityksissä (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Yritysten liikevaihto (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Kasvavien maaseutuyritysten osuus koko maan kasvavista yrityksistä (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Monialaisten maatilojen osuus, lukumäärä (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Maaseudunyritysten lukumäärä (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) 	

⁹ * merkityt selvitykset on aikataulutettu luvun lopussa olevaan aikatauluun.

<p>Maaseutu-alueiden toimijoiden vaikuttamisen mahdollisuudet paranevat</p>	<p>20. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on tuettu paikallista kehittämistä maaseutualueilla? (Kohdeala 6B) (KOM 17)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Palveluiden saavutettavuus ja saatavuus on parantunut eri maaseutualueilla. - Maaseudun kehittäjätahojen (kunnat, yhdistykset, osuuskunnat) ja nuorten osallisuusaktiivisuus on kasvanut. - Toimintaryhmien vaikuttamismahdollisuudet ja vaikuttavuus paikalliseen kehittämiseen on parantunut. 	<ul style="list-style-type: none"> - sen maaseutuväestön prosenttiosuus, joka kuuluu paikallisten kehittämissuunnitelmien piiriin (<i>Tulosindikaattori R22</i>) - sen maaseutuväestön prosenttiosuus, joka hyötyy parannetuista palveluista/infrastruktuureista (<i>Tulosindikaattori R23</i>) - tuetuissa hankkeissa syntyneet työpaikat (Leader) (<i>Tulosindikaattori R24</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Toimintaryhmien tukemien hankkeiden lkm (<i>Hyrrä</i>) - Leader toimintaan käytetty rahoitusosuus maaseutuohjelman kokonaisrahoituksesta. (<i>Hyrrä</i>) - Uusien palveluiden lukumäärä, mm. sähköiset palvelut ja kulttuuripalvelut (<i>Hyrrä</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Barometri maaseudun asukkaiden hyvinvoinnista ja palveluiden kehittämisestä* (<i>Maaseutukatsauksen kansalaiskysely, 2016,2019</i>)
<p>Palveluiden saatavuus parantuu maaseudulla</p>	<p>21. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on parannettu tieto- ja viestintäteknologian saavutettavuutta, käyttöä ja laatua maaseutualueilla? (Kohdeala 6C) (KOM 18)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Tieto- ja viestintäteknologian käyttö on lisääntynyt eri maaseutualueilla. 	<ul style="list-style-type: none"> - sen maaseutuväestön prosenttiosuus, joka hyötyy uusista tai parannetuista palveluista/infrastruktuureista (tieto- ja viestintäteknologia – TVT) (<i>Tulosindikaattori R25</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Kyläverkkohankkeiden lukumäärä (<i>Hyrrä</i>) - Kyläverkkohankkeiden kattavuus (<i>Kyläverkkohankkeen loppuraportti</i>) - Internet-yhteyden käyttö maataloilla (<i>Maatalouden rakennetutkimus 2013, 2016</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> -

Maaseudun palvelut parantuvat	22. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on parannettu maaseudun palveluita? (kansallinen)	-		<ul style="list-style-type: none"> - Uusien palveluiden luomiseen liittyvät kehittämishankkeiden lukumäärä (<i>Hyrrä asiasanahaku "uudet palvelut"</i>) - Uusien palveluiden luomiseen liittyvät investointien lukumäärä (<i>Hyrrä asiasanahaku "uudet palvelut"</i>, <i>"Palvelurakennus, -rakennelma"</i>). - Kyläverkkohankkeiden lukumäärä (<i>Hyrrä</i>) 	- Barometri maaseudun asukkaiden palveluiden kehittymisestä * (<i>Maaseutukatsauksen kansalaiskysely, 2016,2019</i>)
Maaseutuohjelma parantaa maaseutualueiden työllisyyttä	23. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelmalla on edistetty EU 2020 -strategialla olevaa yleistavoitetta nostaa 20–64- vuoden ikäisen väestön työllisyysasteen vähintään 75 prosenttiin? (KOM 22)	<ul style="list-style-type: none"> - Toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset eivät (keskittymiskehitys, koulutusmahdollisuuksien kehitys) ole vaikuttaneet työpaikkaomavaraisuuteen ja maaseudun yritysten kasvumahdollisuuksiin haitallisesti. - Maaseutuohjelmalla on hidastettu negatiivista kehitystä ja käännetty kehitys positiiviseen suuntaan. 	- Työllisyyden kehitys maaseutualueilla (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>)		

Maaseudun yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys, palvelut sekä vaikuttamisen mahdollisuudet paranevat	24. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelmalla on edistetty EU 2020 -strategialla olevaa yleistavoitetta vähentää niiden eurooppalaisten määrää, joiden tulotaso on kansallisen köyhyysrajan alapuolella? (KOM 25)	<ul style="list-style-type: none"> - Köyhyysrajan alapuolella elävien maaseutualueiden ihmisten määrä on vähentynyt samassa suhteessa kaupunkialueisiin verrattuna. - Maaseutuohjelman rahoitus on ollut ns.aktiivisten ja passiivisten toimijoiden saatavilla maaseudulla. 	- Maaseutualueiden köyhyys (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>)	Soveltuvat toimenpiteet, jotka edistävät taloudellista asemaa maaseudulla... Luonnonhaittakorvausta saavien tilojen lkm (<i>Tukisovellus</i>)	
Maaseudun yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys, palvelut sekä vaikuttamisen mahdollisuudet paranevat	25. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelmalla on edistetty YMP:lla olevaa tavoitetta saavuttaa maaseudun elinkeinoelämässä ja maaseutuyhteisöissä tasapainoinen aluekehitys muun muassa toimilla, joilla luodaan ja säilytetään työpaikkoja? (KOM 29)	<ul style="list-style-type: none"> - Maaseudun yritykset toimivat kasvuhakuisesti, luovat uusia työpaikkoja ja säilyttävät olemassa olevat työpaikat maaseudulla kehittämällä toimintaansa uuden tiedon avulla. 	<ul style="list-style-type: none"> - BKT asukasta kohden maaseudulla ja sen suhde muihin alueisiin (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Maaseutualueiden köyhyys (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Työllisyyden kehitys maaseutualueilla (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) 	Kasvavien maaseutuyritysten osuus koko maan kasvavista yrityksistä (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>)	- Maaseutuohjelman toimenpiteiden työllisyys- ja aluetalousvaikutukset ** (<i>Selvitys, jossa luodaan menetelmä asian arvioimiseksi ja toistetaan selvitys ohjelmakauden aikana</i>)

Aikataulu arvioinneille ja selvityksille

Arvioinnin toteuttaja kilpailutetaan alkutalvesta 2017. Tarjouspyynnön kohteena oleva selvitys valmistuu alkuvuonna 2019. Työtä ohjaa valittava ohjausryhmä. I-vaiheen tuloksellisuuskysymyksiä vastaukset toteutetaan MMM virkatyönä. Maaseudun yritystoiminnan monipuolistuminen sekä työllisyyden, palveluiden sekä vaikuttamisen mahdollisuuksien parantamisen arvioinnissa hyödynnetään jo olemassa olevaa tutkimustietoa mm. maaseutubarometrin tuottamaa tietoa. Keskeisenä arviointikohtana on selvittää maaseutuohjelman tukien aluetaloudellisia vaikutuksia, jolloin tutkimus pohjautuu aluksi osittain edellisen ohjelmakauden vaikutuksiin. Työllisyys- ja aluetalousvaikutukset toteutetaan vertailukelpoisina TEM:n kanssa. Ko. osa-alueeseen on varattu suuntaa-antavasti yhteensä 400 000 euroa. Jälkiarviointi toteutetaan tämän hetkisen tiedon mukaan koko ohjelman kattavana.

I-vaihe

2016:

- Arviointi yritystoiminnan monipuolistumisesta, työllisyys, palveluiden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien parantumisen tuloksista
  - o Arviointi kohdealueiden 6A, 6B, 6C tuloksellisuudesta (arviointikysymykset 19–21). Toteutetaan MMM:n virkatyönä.
- *) Maaseutupolitiikan neuvoston Maaseutukatsauksen kansalaiskysely
- **) Maaseutuohjelman toimenpiteiden työllisyys- ja aluetalousvaikutukset (menetelmän luominen ja sen testaaminen ohjelmakauden 2007–2013 aineistolla)

II-vaihe

2018:

- Arviointi yritystoiminnan monipuolistumisesta, työllisyys, palveluiden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien parantumisen vaikuttavuudesta
  - o Arviointi kohdealueiden 6A, 6B, 6C vaikuttavuudesta (arviointikysymykset 19-25)
  - o Arviointi ohjelman vaikutusta seuraavien kumppanuussopimuksen temaattisten tavoitteiden toteuttamiseen
    - Tieto- ja viestintätekniikan saatavuuden, käytön ja laadun parantaminen
    - Työllisyyden edistäminen ja työvoiman liikkuvuuden tukeminen
    - Sosiaalisen osallisuuden edistäminen ja köyhyyden torjuminen

2019:

- **) Maaseutuohjelman toimenpiteiden työllisyys- ja aluetalousvaikutukset (vuonna 2016 teetetyn selvityksen toistaminen).
- *) Maaseutupolitiikan neuvoston Maaseutukatsauksen kansalaiskysely

III-vaihe

- **) Maaseutuohjelman toimenpiteiden työllisyys- ja aluetalousvaikutukset (vuonna 2016 teetetyn selvityksen toistaminen).

2022-2024

- Yhteinen koko ohjelman jälkiarviointi, joka sisältää tästä tavoitteesta vastaukset arviointikysymyksiin 19–25.

8.5. Maataloustuotannon kilpailukyky vahvistuu

Taulukko 5.

Tavoite	Arviointikysymys	Arviointikysymyksen tarkennus	EU:n yhteiset indikaattori	Muut indikaattorit	Muu aineisto ¹⁰
Maataloustuotannon kilpailukyky vahvistuu	26. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on osaltaan parannettu tuettujen maatilojen taloudellista suorituskykyä ja helpotettu maatilojen rakenneuudistusta ja nykyaikaistamista erityisesti markkinoille osallistumisen ja markkinoille suuntautumisen sekä maatalouden monipuolistamisen avulla? (Kohdeala 2A) (KOM 4)	<ul style="list-style-type: none"> - Maatalouden rakenne on kehittynyt Suomessa. - Eläinten hyvinvointiin ja terveyteen panostaminen sekä luonnonhaittakorvaukset ja niiden eriyttäminen viljelyjärjestelmittäin ovat parantaneet tilojen taloudellista suorituskykyä. - Neuvonnalla ja innovaatiotoiminnalla on edistetty maatalouden nykyaikaistamiseen ja kilpailukykyyn parantumiseen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Niiden maatilojen prosenttiosuus, jotka saavat maaseudun kehittämissuunnitelmasta tukea rakenneuudistukseen tai nykyaikaistamiseen tehtäviin investointeihin (<i>Tulosindikaattori R1</i>) - Tuettujen maatilojen maatalouden tuotoksen/vuosityöyksikkö muutos (€/AWU) , (<i>Täydentävä tulosindikaattori R2</i>) (<i>Selvitys täydentävän tulosindikaattorin laskemiseksi v. 2017, 2019, 2022</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Tuotantokustannukset yksikköä kohden (<i>Vaikutavuusindikaattori</i>) - Alle 40 v. osuus kaikista investointituen saajista (<i>Hyrrä</i>) - Viljelijöiden tärkeimmät ammatillisen tiedon ja neuvonnan lähteet (<i>Maatalouden rakennetutkimus 2016</i>) 	Maatalouden rakenteen kehitys (<i>Luken tilastot</i>).
Maataloustuotannon kilpailukyky vahvistuu	27. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on tuettu riittävän ammattitaitoisten viljelijöiden maatalousalalle pääsyä ja erityisesti helpotettu sukupolvenvaihdoksia? (Kohdeala 2B) (KOM 5)	<ul style="list-style-type: none"> - Nuorten viljelijöiden osuus säilyy nykyisellään. 	<ul style="list-style-type: none"> - Myönnettyjen aloitustukien lkm suhteessa kaikkiin maatiloihin (<i>Tulosindikaattori R3 & Tavoiteindikaattori T5</i>) 		<ul style="list-style-type: none"> - Sukupolvenvaihdokset ja maatilojen kehittäminen *** (<i>Luken tutkimus Makerasta 2015</i>)

¹⁰ * merkityt selvitykset on aikataulutettu luvun lopussa olevaan aikatauluun.

Maatalous- tuotannon kilpailu- kyky vahvistuu	28. Kohdeala 3B: Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on tuettu maatalojen riskien ehkäisemistä ja hallintaa?	<ul style="list-style-type: none"> - Maatalous on välillisesti varautunut riskienhallintaan (esim. sähkökatkot) - Yrittäjien jaksaminen on parantunut. - Tarttuvia eläintauteja on torjuttu. 		<ul style="list-style-type: none"> - Varavoimajärjestelmien lkm maataloilla (<i>Maatalouden rakennetutkimus 2016</i>) - Riskienhallintakoulutusten lkm (<i>Hyrrän asiasanahaku</i>) 	
Maaseutuohjelman toimenpiteillä edistetään YMP:n tavoitetta edistää maatalouden kilpailukykyä.	29. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelmalla on edistetty YMP:lla olevaa tavoitetta edistää maatalouden kilpailukykyä? (KOM 27)	<ul style="list-style-type: none"> - Maaseutuohjelma on lisännyt: <ul style="list-style-type: none"> o maatalouden yrittäjätuloa; o tuotantotekijätuloa - Maatalousyritysten tuottavuus sekä tuottavuuskehitys on parantunut verrattuna kilpailijamaiden ja kansalliseen aiempaan kehitykseen - Pinta-alaperusteiset tuet eivät ole nostaneet pellon ja/tai tuotantopanosten hintaa. 	<ul style="list-style-type: none"> - Yrittäjätulo maataloudesta (<i>Vaikutavuusindikaattori</i>) - Tuotantotekijätulo (<i>Vaikutavuusindikaattori</i>) - Maatalouden tuottavuus (<i>Vaikutavuusindikaattori</i>) - Tuettujen maatalojen maatalouden tuotoksen/vuosityöyksikkö muutos (€/AWU) , (<i>Täydentävä tulosindikaattori R2</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Maataloustuotannon kokonaispääoman tuotto prosentti, työtuntiansio (<i>Vaikutavuusindikaattori</i>) - Maatalouden kannattavuuskerroin (<i>Vaikutavuusindikaattori</i>) - Kotimaisen maataloustuotannon suhde kulutukseen (<i>Vaikutavuusindikaattori</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Pellon hinnan ja pellon vuokrahinnan kehitys ** (<i>Luken tutkimus Makerasta 2016</i>). - Tuottavuuskehityksestä alueittain, tuotantosuunnittain ja tilakokoluokittain * (<i>Selvitys</i>)

Aikataulu arvioinneille ja selvityksille

Maaseutuyrityksen kilpailukyky - teeman I- vaiheen arviointi kilpailutetaan syksyllä 2016. Tarjouspyynnön kohteena oleva selvitys valmistuu alkuvuonna 2017. Työtä ohjaa valittava ohjausryhmä. Arvioinnissa ensimmäisen vaihe painottuu tuloksellisuuden ja toinen vaihe vaikuttavuuden arviointiin. Olemassa olevia teemaan tehtyjä tutkimuksia hyödynnetään, minkä lisäksi tehdään erillisselvityksiä. Selvitykset kilpailutetaan erikseen. Kilpailukyky osa-alueeseen on varattu suuntaa-antavasti yhteensä 160 000 euroa. Jälkiarviointi toteutetaan tämän hetkisen tiedon mukaan koko ohjelman kattavana.

I-vaihe

2016:

- Arviointi maatalouden kilpailukyvyistä, rakennekehityksestä ja lyhyiden jakeluketjujen tuloksellisuudesta
  - o Arviointi kohdealueiden 2A, 2B, 3A ja 3B tuloksellisuudesta (arviointikysymykset 26–28 ja 30):
  - o Luodaan menetelmä täydentävän tulosindikaattorin (R2) laskemiseksi ja lasketaan indikaattorin arvo;
  - o Arviointi keskittyy ainoastaan maaseutuohjelman tuottamaan vaikutukseen
- **) Selvitys pellon hinnan kehityksestä ja pellon vuokrahinnasta (Luken tutkimus Makerasta 2016).
- ***) Sukupolvenvaihdokset ja maatilojen kehittäminen (Luken tutkimus Makerasta 2015)

II-vaihe

2018:

- Arviointi maatalouden kilpailukyvyistä, rakennekehityksestä
  - o Arviointi kohdealueiden 2A, 2B ja 3B vaikuttavuudesta (arviointikysymykset 26-29)
  - o arvion ohjelman vaikuttavuudesta kumppanuussopimuksen temaattisen tavoitteen ”Pienten ja keskisuurien yritysten, maatalousalan sekä kalastus- ja vesiviljelyalan kilpailukyvyyn parantaminen ” toteuttamiseen;
  - o täydentävän tulosindikaattorin (R2) luvun laskemisen
- *) Selvitys tuottavuuskehityksestä
  - o alueittain, tuotantosuunnittain ja tilakokoluokittain
  - o verrattuna investoivia ja ei-investoivia maatiloja.

III-vaihe

2022-2024:

- Yhteinen koko ohjelman jälkiarviointi, joka sisältää tästä tavoitteesta vastaukset arviointikysymyksiin 26-29 sekä sisältää täydentävän tulosindikaattorin (R2) luvun laskemisen.

8.6. Maaseutuyritykset vastaavat kuluttajien kysyntään ja arvostuksiin tuottamalla laadukasta ruokaa ja parantamalla eläinten hyvinvointia

Taulukko 6.

Tavoite	Arviointikysymys	Arviointikysymyksen tarkennus	EU:n yhteiset indikaattori	Muut indikaattorit	Muu aineisto ¹¹
Alkutuottajien kilpailukykyyn parantaminen laadukkaalla tuotannolla ja eettisesti hyväksytyillä tavoilla	30. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on osaltaan parannettu alkutuottajien kilpailukykyä kytkemällä heidät paremmin maatalouselintarvikeketjuun maataloustuotteiden arvoa lisäävien laatujärjestelmien, paikallisten markkinoiden edistämistä ja menekinedistämistä koskevien toimien, lyhyiden jakeluketjujen, tuottajaryhmien ja -organisaatioiden sekä toimialakohtaisten organisaatioiden avulla?(Kohdeala 3A) (KOM 6)	<ul style="list-style-type: none"> - Tuottajien taloudellinen asema lyhyissä jakeluketjuissa on parantunut (tuottajille parempi kate). - Lähellä tuotettuja laadukkaita elintarvikkeita on saatavilla kysyntää vastaavasti - Kuluttajien haluamilla tavoilla tuotettuja tuotteita on saatavilla (vrt. eettisyys, eläinten hyvinvointi) (esim. auttaisiko eläinten hyvinvointimerkin ostopäätöksiä?) 	- Niiden maatilojen prosenttiosuus, joita tuetaan laatujärjestelmien, paikallismarkkinoiden ja lyhyiden jakeluketjujen sekä tuottajaryhmien ja -organisaatioiden avulla (<i>Tulosindikaattori R4</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - Elintarvikkeiden suoramyyntiä tai elintarvikkeiden jalostusta harjoittavien maatilojen osuus kaikista maataloista (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Elintarvikeyritysten lukumäärä (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Luomualan elintarvikeyritysten osuus alatoimialoitain (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>) - Elintarviketuotantoon ja lähiruokaan liittyvien hankkeiden lukumäärä (<i>Hyrrä</i>) 	- Eläinten hyvinvointikorvauksen vaikutus talouteen * (<i>Selvitys eläinten hyvinvoinnin vaikutuksista ja kuluttajien arvostuksista laadukkaaseen ruokaan 2018</i>)
Kotimaisen ruuan kysynnän ja arvostuksen lisääntymisen	31. Missä määrin eläinten hyvinvointiin ja lähiruokaan panostaminen on lisännyt kuluttajien kotimaisen ruuan kysyntää ja arvostusta? (Kansallinen)	- Kuluttajat ostavat kotimaisia elintarvikkeita.		- Laiminlyöntien osuus tuotantoeläinten eläinsuojelutarkastuksissa (pl. turkiseläimet) (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>)	- Eläinten hyvinvointiin ja lähiruokaan panostamisen vaikutus kysyntään ja laatuun * (<i>Selvitys eläinten hyvinvoinnin vaikutuksista ja kuluttajien arvostuksista laadukkaaseen ruokaan 2018</i>)

¹¹ * merkityt selvitykset on aikataulutettu luvun lopussa olevaan aikatauluun.

Lähiruuan käytön lisääntymisen kuntasektorilla	32. Missä määrin ohjelma vaikutti kunnallisen sektorin lähiruuan käytön lisäämiseen? (Kansallinen)	- Lähiruuan käyttö on lisääntynyt julkisissa ruokapalveluissa (päiväkodit ja koulut, vanhustenhoito, sairaalat, hallinnon ruokalot)		- Hankkeiden lkm joilla edistetty lähiruuan käyttöä (<i>Hyrrä asiasanahaku</i>)	- Kotimaisen ruuan käyttö julkisissa ruokapalveluissa ** (<i>MMM:n lähiruokaohjelman selvitys</i>)
--	--	---	--	---	--

Aikataulu arvioinneille ja selvityksille

Arvioidaan osittain maatalouden kilpailukyky tavoitteen kanssa maaseutuyritysten kykyä vastata kuluttajien kysyntään ja arvostuksiin tuottamalla laadukasta ruokaa ja parantamalla eläinten hyvinvointia. Olemassa olevia tutkimuksia hyödynnetään, minkä lisäksi tehdään erillisselvityksiä. Selvitykset kilpailutetaan erikseen. Osa-alueeseen on varattu alustavasti yhteensä 70 000 euroa, joka kohdentuu II- vaiheen arviointiin ja selvityksiin. Jälkiarviointi toteutetaan tämän hetkisen tiedon mukaan koko ohjelman kattavana.

I-vaihe

2016:

- **) Kotimaisen ruuan käyttö julkisissa ruokapalveluissa, (MMM:n lähiruokaohjelman selvitys 3/2016, tehty)
- Arviointi kohdealueen 3A tuloksellisuudesta (arviointikysymys 6) käsitellään yhdessä maatalouden kilpailukyky tavoitteen arvioinnin kanssa.

II-vaihe

2018:

- *) Selvitys eläinten hyvinvoinnin vaikutuksista ja kuluttajien arvostuksista laadukkaaseen ruokaan
  - o Vastataan arviointikysymyksiin:
    - 3A kohdealueen vaikuttavuus (arviointikysymys 30)
    - Missä määrin eläinten hyvinvointiin ja lähiruokaan panostaminen on lisännyt kuluttajien kotimaisen ruuan kysyntää ja arvostusta? (arviointikysymys 31)
- **) Selvitys kotimaisen ruuan käytöstä julkisissa ruokapalveluissa. (2016 tehdyn selvityksen toistaminen, MMM:n LaatuKetju)

III-vaihe

2022–2024:

- Yhteinen koko ohjelman jälkiarviointi, joka sisältää tästä tavoitteesta vastaukset arviointikysymyksiin 30–32.

8.7. Hallinnollinen tehokkuus, Leader-toimintatapa ja tasa-arvo sekä yhdenvertaisuus

Taulukko 7. Hallinnollinen tehokkuus.

Tavoite	Arviointikysymys	Arviointikysymyksen tarkennus	EU:n yhteiset indikaattorit	Muut indikaattori	Muu aineisto ¹²
Läpileikkaavat tavoitteet ja ohjelman toiminta	33. Missä määrin prioriteettien ja kohdealojen välinen synergia on tehostanut maaseudun kehittämisohjelmaa? (KOM 19)		- Kaikki tulosindikaattorit ja täydentävät tulosindikaattorit		- Ohjelman toimenpiteiden ensi- ja toissijaiset vaikutukset (<i>Hyrrä ja Tukisovellus</i>)
Ohjelman toimeenpano tukee ohjelman tavoitteiden saavuttamista ja läpileikkaavia tavoitteita	34. Missä määrin tekninen apu on edistänyt asetuksen (EU) N:o 1303/2013 59 artiklassa ja asetuksen (EU) N:o 1305/2013 51 artiklassa säädettyjen tavoitteiden saavuttamista? (KOM 20)	<ul style="list-style-type: none"> - Ohjelman toimeenpano hallinnossa on ollut tehokasta. - Teknisen avun kohdennus on parantanut ohjelman hallinnon tehokkuutta ja edistänyt ohjelman tavoitteiden saavuttamista, varojen tehokasta käyttöä - Ohjelman viestintä on monipuolista ja se on tavoittanut sidosryhmät ja potentiaaliset tuensaajat. - Seuranta-aineisto on kattava ja se kuvaa ohjelman tuotoksia. - Arviointi on 		<ul style="list-style-type: none"> - Teknisen avun varojen käyttö eri käyttökohteisiin (seuranta, arviointi, koulutus, viestintä, palkat) - Teknisen avun käyttö eri toimijoiden kesken 	<ul style="list-style-type: none"> - Teknisellä avulla palkattu HTV-määrä suhteutettuna muilla määrärahoihin palkattuihin. - Maaseutuverkoston arviointi (<i>oma hankinta 2017 ja 2021</i>) - Viestinnän arviointi * (<i>oma hankinta 2018</i>) - Muut hallinnon selvitykset teknisen avun käytöstä. - Ohjelman seurantaan ja arviointiin käytetty rahoitus suhteessa muuhun hallinnonalan tutkimus- ja seurantarahoitukseen maaseutuohjelman aihepiiristä.

¹² * merkityt selvitykset on aikataulutettu luvun lopussa olevaan aikatauluun.

		<p>laadukasta ja mittaa ohjelman vaikuttavuutta.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Maaseutuverkoston toiminta on parantanut ohjelman näkyvyyttä, tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta. 			
Läpileikkaavat tavoitteet konkretisoituvat toimenpiteiksi	35. Miten ja missä määrin ohjelmallinen kehittämistapa on edistänyt innovointia, ympäristöasioita sekä ilmastonmuutoksen hillintää ja sopeutumista? (Kansallinen)	-		<ul style="list-style-type: none"> - Kaikki tulosindikaattorit ja täydentävät tulosindikaattorit 	<ul style="list-style-type: none"> - Määrällinen ja laadullinen analyysi läpileikkaaviin tavoitteisiin kohdistuneista hankkeista ja toimista (<i>Hyrrä / IACS tieto</i>).
Valintakriteerit parantavat ohjelman tavoitteiden saavuttamista	36. Onnistuivatko valintakriteerit tunnistamaan ohjelman tavoitteita parhaiten edistävät hankkeet ja investoinnit? (kansallinen)	<ul style="list-style-type: none"> - Valintakriteerit onnistuivat löytämään parhaat hankkeet ja investoinnit ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi. 			<ul style="list-style-type: none"> - Määrällinen arviointi saavutettiin ohjelman tavoitteet toimenpiteittäin ja ELY-keskustasolla
Viestintä	37. Miten ohjelman viranomaisviestintä onnistui tavoittamaan eri kohderyhmät? (kansallinen)	<ul style="list-style-type: none"> - Miten hyvin MMM, MAVI, ELY viestintä onnistui tavoittamaan eri kohderyhmät? - Onko kanavat valittu tarkoituksenmukaisesti? - Pystyttiinkö viranomaisviestintä kohdentamaan? - Oliko käytetty kieli selkeää? 		<ul style="list-style-type: none"> - Verkkoviestinnän ja sosiaalisen median kanavien tarkoituksenmukaisuus kävijäanalyysi, someviestinnän kattavuus (<i>MMM, ohjelmatiedottaja</i>) - Tilaisuuksien palautteet - Maaseutuverkoston yhteiseen käyttöön toimittamien artikkelien määrä (<i>MMM, ohjelmatiedottaja</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Tunnettuustutkimus ** (2018) - Mavin palautekyselyt - Palaute viestintäverkostolta

Taulukko 8. Leader-toimintatapa.

Tavoite	Arviointikysymys	Arviointikysymyksen tarkennus	EU:n yhteiset indikaattorit	Muut indikaattorit	Muu aineisto
Paikalliset kehittämisstrategioita toteutetaan Leader-periaatteiden mukaisesti	38. Miten hyvin Leader-periaatteet ovat toteutuneet Leader-ryhmissä? (Kansallinen)	Alueperusteisuus alhaalta ylös, paikallinen kumppanuus, monialaisuus, innovatiivisuus, alueiden ja kansainvälinen yhteistyö, verkostoituminen sekä hajautettu hallinto ja rahoitus parantuvat ohjelmakaudella Leader-ryhmissä.			<ul style="list-style-type: none"> - Selvitys paikallisten strategioiden laadusta eli miten hyvin valintahetkellä eritasoiset Leader-ryhmät ovat kauden aikana onnistuneet toiminnassaan ja saaneet tuloksia *** (<i>selvitys</i>). - Työkalut / tuki ryhmien itsearviointiin - Leader-periaatteiden arviointi **** (<i>selvitys</i>)

Leader-ryhmät arvioivat paikallisten strategioiden vaikuttavuutta ryhmän omista lähtökohdista. Maa- ja metsätalousministeriö auttaa ja tukee ryhmien strategioiden vaikuttavuusarviointia ja kytkee niitä mukaan ohjelmaston arviointiin. Leader-toimintatavan arviointi sisältää Leader-ryhmien laatutyön toteuttamisen seurannan, Leader-ryhmien itsearvioinnin tukemisen, paikallisten kehittämisstrategioiden ennakoarvioinnin antamat kehittämis ehdotukset sekä Leader-periaatteiden ulkopuolisen arvioinnin.

Taulukko 9. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Tavoite	Arviointikysymys	Arviointikysymyksen tarkennus	EU:n yhteiset indikaattorit	Indikaattori	Muu aineisto
Maaseutuohjelma lisää maaseutualueiden ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta	39. Miten ohjelma on edistänyt eri ikäryhmien ja sukupuolten välistä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta?	Ohjelman hankkeet ja tukitoimenpiteet edistivät tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista maaseudulla.		<ul style="list-style-type: none"> - Ohjelman varoilla luotujen työpaikkojen lkm jaoteltuna (<i>Hyrrä</i>) <ul style="list-style-type: none"> o Naiset, alle 29-vuotiaat o Naiset 29 vuotta ja yli o Miehet, alle 29-vuotiaat o Miehet, 29 vuotta ja yli - Koulutus- ja neuvontatoimenpiteisiin osallistuneet henkilöiden lkm jaoteltuna (<i>Hyrrä</i>) <ul style="list-style-type: none"> o Naiset, alle 29-vuotiaat o Naiset 29 vuotta ja yli o Miehet, alle 29-vuotiaat o Miehet, 29 vuotta ja yli 	<ul style="list-style-type: none"> - Yleinen tilastotieto miesten ja naisten osuuksien kehittymisestä aluetasolla - Maahanmuuttajat maaseudulla (<i>Tilastokeskuksen väestörakenne tietokanta</i>)

Aikataulu arvioinneille ja selvityksille

Hallinnollinen tehokkuus, Leader toimintatapa ja tasa-arvo arvioidaan pääosin I- vaiheessa virkatyönä. II- vaiheen arvioinnin toteuttaja/toteuttajat valitaan vuonna 2017. Ko. osa-alueeseen on varattu indikaatiivisesti yhteensä 170 000 euroa. Jälkiarviointi toteutetaan tämän hetkisen tiedon mukaan koko ohjelman kattavana.

I-vaihe

- Arviointi prioriteettien ja kohdealueiden synergioista ja teknisen avun tuloksellisuudesta (arviointikysymykset 33–34).
  - o MMM:n virkatyönä.
- Valintakriteereiden arviointi
  - o MMM:n virkatyönä.

- ****) Työkalu Leader-ryhmien itsearvioinnin tukemiseksi
- Arviointi valtakunnallisten hankkeiden ja koordinoitihankkeiden vaikutuksista

II-vaihe

- Arviointi ohjelman hallinnollisesta tehokkuudesta
  - o Arvioin prioriteettien ja kohdealueiden synergioista ja teknisen avun vaikutuksista (arviointikysymykset 33–34);
  - o arvion ohjelman tasa-arvo ja yhdenvertaisuus tavoitteiden toteutumisesta (arviointikysymys 39)
- ***) Leader-periaatteiden arviointi ja selvitys paikallisten strategioiden toteuttamisen laadusta (arviointikysymys 38).
- Alueellisten suunnitelmien arvioinnin tukeminen
  - o Koulutus ja/tai ohjeistus alueille oman suunnitelman arviointiin
  - o Valintakriteereiden toimivuuden arviointi case-tyyppisenä selvityksenä.
- **) Analyysi miten maaseutuohjelma näyttäytyy mediassa (2018)
- *) Arviointi ohjelman viranomaisviestinnän tuloksellisuudesta. (2018)
  - o Tuottaa vastauksen arviointikysymykseen 37

III-vaihe

2022–2024

- Yhteinen koko ohjelman jälkiarviointi, joka sisältää tästä tavoitteesta vastaukset arviointikysymyksiin 33–35.

8.8. Maaseutuverkosto

Maaseutuverkoston arviointi kohdistuu toimintaan, joka rahoitetaan maaseutuohjelman teknisestä avusta. Taulukossa 10 esitetään maaseutuverkoston tavoitteet, tavoitteeseen kohdistuvat arviointikysymykset ja arviointiaineistot.

Komission arviointikysymys maaseutuverkostotoiminnasta on hyvin yleinen (21. Missä määrin kansallisella maaseutuverkostolla on edistetty asetuksen (EU) N:o 1305/2013 54 artiklan 2 kohdassa säädettyjen tavoitteiden saavuttamista?). Verkoston vaikuttavuutta arvioidaan useilla kansallisilla arviointikysymyksillä 40–53, joista saadaan vastaus EU:n yhteiseen arviointikysymykseen 21.

Taulukko 10.

Tavoite	Arviointikysymys	Arviointikysymyksen tarkennus	EU:n yhteiset indikaattori	Muut indikaattorit	Muu aineisto
Sidosryhmien osallistuminen maaseudun kehittämiseen lisääntyy	<p>40. Lisääntykö maaseutuverkostoon osallistuneiden sidosryhmien ja henkilöiden määrää ja missä määrin sidosryhmien osallistuminen kehittyi laadullisesti? (Kansallinen)</p> <p>41. Missä määrin maaseutuverkoston työkalut (koulutuksen palvelupaketit,...) lisäsivät uusien toimijoiden osallistumista verkostotoimintaan? (Kansallinen)</p> <p>42. Missä määrin maaseudun kehittämisen alueverkostot ovat vahvistuneet maaseutuverkoston toiminnan seurauksena? (Kansallinen)</p>	<p>- Maaseutuverkoston toimintaan osallistuvien sidosryhmien toiminta oli laadukasta.</p> <p>- Sidosryhmät osallistuivat aktiivisesti maaseutuverkoston toimintaan palvelupakettien avulla ja se lisäsi uusien toimijoiden lukumäärää.</p> <p>- Maaseutuverkoston alueelliset verkostot vahvistuivat.</p> <p>- Viestintäverkostoon osallistutaan aktiivisesti kaikilta alueilta.</p>	<p>- Euroopan maaseutuverkoston järjestämien tilaisuuksiin lukumäärä johon maaseutuverkoston jäsenet ovat osallistuneet (tuotosindikaattori, Hyrrä, Euroopan maaseutuverkoston tietopyyntö)</p> <p>- niiden tilaisuuksien lukumäärä, joissa maaseutuverkosto oli aktiivisena osallisena</p>	<p>- Maaseutuverkoston järjestämiin tilaisuuksiin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä jaoteltuna (Verkostopalvelut)</p> <p>- alueittain</p> <p>- taustatahon mukaan</p> <ul style="list-style-type: none"> o ELY-keskus o Leader-ryhmä o Metsäkeskus o Kylätoiminta o Maaseutuyritys o Maakuntaliitto o Kunta/YTA o Maa- ja metsätalousministeriö o Tuottaja/yritysjärjestö o Neuvontajärjestö o Yliopisto/ammattikorkeakoulu/oppilaitos o Tutkimuslaitos o Nuorisojärjestö o Työ- ja elinkeinoministeriö o YTR o Metsäalan järjestö o Ympäristöjärjestö o Ympäristöministeriö o Ahvenanmaan kehittämissuunnitelma o Muu 	<p>- Maaseutuverkoston koulutustilaisuuksien palautelomakkeilla selvitetään laadullista osallistumista.</p> <p>- Osallistumisen kehitystä arvioidaan verkostotietokannasta.</p> <p>Palvelupakettien järjestäjätahot (Maaseutuverkoston tietokannasta)</p> <p>- Yhteisesti järjestettyjen maaseutuverkosto tapahtumien järjestäjätahot (Maaseutuverkoston tietokannasta)</p> <p>- Viestintäverkostoon osallistuneet tahot (Maaseutuverkoston tietokannasta)</p> <p>- Sidosryhmäneuvotteluihin osallistuneet tahot (Maaseutuverkoston tietokannasta)</p> <p>- Selvitys alueverkostojen toimivuudesta * (2017)</p>

<p>Maaseudun kehittämisohjelmien toimeenpanon laatu ja erityisesti alueellinen näkyvyys parantuu</p>	<p>43. Missä määrin maaseutuverkoston toiminta edisti ELY-keskusten ja Leader-ryhmien osaamisen kehittymistä? (Kansallinen)</p> <p>44. Missä määrin maaseutuverkoston toimet ovat vaikuttaneet toimeenpanon parantumiseen parempana hallintona ja/tai parantuneina hankkeina? (Kansallinen)</p> <p>45. Onnistuivatko alueiden toimijat parantamaan maaseutuohjelman alueellista näkyvyyttä? (Kansallinen)</p> <p>46. Missä määrin maaseutuverkoston toiminta paransi sidosryhmien ja viranomaisten välistä tiedonkulkua? (Kansallinen)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ELY-keskusten välinen yhteistyö, vertaistuki ja hyvien hallintokäytäntöjen levittäminen lisääntyi. - Leader-ryhmien välinen yhteistyö, vertaistuki ja hyvien hallintokäytäntöjen levittäminen lisääntyi. - ELY-keskuksissa työskentelevät ohjelman toimijat onnistuivat lisäämään maaseutuohjelman näkyvyyttä alueella. 	<ul style="list-style-type: none"> - Maaseutuverkoston tuella tehdyn temaattisen ja analyyttisen tiedonvaihdon määrä (tuotosindikaattori, Hyrrä, Euroopan maaseutuverkoston tietopyyntö) - Temaattiset työryhmät jaoteltuna: <ul style="list-style-type: none"> o Seurannan ja arvioinnin tulosten jakaminen ja levittäminen o Kohdistettu neuvojiin ja/tai innovaation tukipalveluihin o Leader ml. yhteistyö - Sidosryhmäneuvottelut jaoteltuna: <ul style="list-style-type: none"> o Seurannan ja arvioinnin tulosten jakaminen ja levittäminen o Kohdistettu neuvojiin ja/tai innovaation tukipalveluihin o Leader ml. yhteistyö - Muut (koulutukset, verkkofoorumit) jaoteltuna: <ul style="list-style-type: none"> o Seurannan ja arvioinnin tulosten jakaminen ja levittäminen o Kohdistettu neuvojiin ja/tai innovaation tukipalveluihin o Leader ml. yhteistyö 	<ul style="list-style-type: none"> - Maaseutuverkoston toimenpiteiden lukumäärä, jolla on vaikutettu ohjelman toimeenpanon parantumiseen (Lisäindikaattori, Verkstopalvelut) <ul style="list-style-type: none"> - Koulutukset - Verkostotapahtumat - Opintomatkat - KV-tapahtumat 	<ul style="list-style-type: none"> - Vuosittainen palaute viestintäverkoston alueellisilta toimijoilta miten alueelliset toimijat onnistuivat tavoittamaan kohderyhmänsä ja viestimään ohjelman mahdollisuuksista ja vaikuttavuudesta (vuosiraportoinnin yhteydessä MMM:ön) - Alueiden yhteiseen käyttöön toimitettujen artikkeleiden ja muun viestintäsisällön määrä. - ELY:n arvio miten ja missä määrin maaseutuverkoston toiminta paransi sidosryhmien ja viranomaisten välistä tiedonkulkua maaseutuohjelman toimeenpanon parantamiseksi? (vuosiraportoinnin yhteydessä MMM:ön) - Palautekysely hallinnon toimijoille koulutuksen yhteydessä (asteikko 1-5)
--	--	---	---	---	--

<p>Tieto maaseudun kehittämisen mahdollisuuksista välittyy mahdollisille tuensajille</p>	<p>47. Missä määrin ohjelman erityisteemojen ja painotusten (esim. lanseerauskampanja) esille nosto paransi maaseutuohjelman medianäkyvyyttä? (Kansallinen)</p> <p>48. Missä määrin maaseutuverkosto on edesauttanut tiedonvälitystä maaseudun kehittämisen mahdollisuuksista mahdollisille tuensajille? (Kansallinen)</p>		<ul style="list-style-type: none"> - Käytetyt viestintäkanavat (tuotosindikaattori, Hyrrä, Euroopan maaseutuverkoston tietopyyntö) - Maaseutuverkoston organisoimat tilaisuudet jaoteltuna: <ul style="list-style-type: none"> o Seurannan ja arvioinnin tulosten jakaminen ja levittäminen o Kohdistettu neuvojiin ja/tai innovaation tukipalveluihin o Leader ml. yhteistyö - Julkaisujen hyödyntäminen (esite, tiedote, lehti, ml. sähköiset julkaisut) jaoteltuna: <ul style="list-style-type: none"> o Seurannan ja arvioinnin tulosten jakaminen ja levittäminen o Kohdistettu neuvojiin ja/tai innovaation tukipalveluihin o Leader ml. yhteistyö -Muiden välineiden kattavuus (verkkosivut, sosiaalinen media) jaoteltuna: <ul style="list-style-type: none"> o Seurannan ja arvioinnin tulosten jakaminen ja levittäminen o Kohdistettu neuvojiin ja/tai innovaation tukipalveluihin o Leader ml. yhteistyö - Kerättyjen ja jaettujen hankesimerkkien ja hyvien käytäntöjen lukumäärä jaoteltuna: <ul style="list-style-type: none"> o Seurannan ja arvioinnin tulosten jakaminen ja levittäminen o Kohdistettu neuvojiin ja/tai innovaation tukipalveluihin o Leader ml. yhteistyö 	<ul style="list-style-type: none"> -viestintäkontaktien lukumäärä potentiaalisille tuensajille (Euroopan maaseutuverkoston tietopyyntö) <ul style="list-style-type: none"> - internet-kävijäanalyysi - sosiaalisen median kattavuus - julkaisujen hyödyntäminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Maaseutuverkoston tapahtumien ja koulutusten palautelomakkeessa kysytään: saiko uutta tietoa ohjelmasta (1-5 asteikolla) - Tunnettuustutkimus ** (2016, 2018, 2020) - Kampanja-analyytit
--	--	--	---	--	--

<p>Tieto ohjelman toteutuksesta ja tuloksista välittyä toimijoiden kesken sekä suurelle yleisölle</p>	<p>49. Missä määrin ulkoinen viestintä onnistui välittämään tietoa ohjelman tuloksista? (Kansallinen) – Mikä oli sosiaalisen median vaikuttavuus ulkoisen viestinnän kanavana?</p> <p>50. Miten hyvin suuri yleisö tuntee maaseutuohjelman ja sen mahdollisuudet? (Kansallinen)</p> <p>51. Kuinka suuri osa kansalaisista allekirjoittaa väitteen ”Maaseutu tuottaa hyvinvointia koko maalle ja voi osaltaan ratkaista kilpailukyky-, ilmasto- ja ympäristökysymyksiä”? (Kansallinen)</p>		<p>- Käytetyt viestintävälineet (tuotosindikaattori, Hyrrä, Euroopan maaseutuverkoston tietopyyntö)</p>	<p>- Verkoston tuottamien julkaisujen määrä jaoteltuna jotka (Lisäindikaattori, Verkostopalvelut):</p> <ul style="list-style-type: none"> - kohdennettu Leader-ryhmille - liittyivät innovointiin - liittyivät elintarvikeketjuun ja kilpailukykyyn ilmaston muutokseen ja ympäristöön - muu <p>- Verkkosivujen kävijäanalyysi ja sosiaalisen median kattavuus</p>	<p>- Maaseutu.fi - verkkosivuston kävijämäärät tiettyjen viestinnällisten panostuksien jälkeen.</p> <p>- Somen kattavuus (uudelleentwiittaukset, seuraajat, aktiiviset keskustelijat)</p> <p>- Tunnettuustutkimus ** (2016, 2018, 2020)</p>
<p>Innovaatiot maaseudun elinkeinoissa, maataloudessa, elintarviketuotannossa, metsätaloudessa ja maaseudun palveluissa lisääntyvät ja elinkeinotoiminta uudistuu</p>	<p>52. Missä määrin maaseutuverkosto onnistui luomaan puitteet innovaatioita synnyttävälle tapahtumille? (Kansallinen)</p> <p>53. Missä määrin maaseutuverkosto onnistui luomaan puitteet elinkeinotoimintaa uudistaville tapahtumille? (Kansallinen)</p>	<p>- Uusin tutkimustieto onnistuttiin levittämään alueille.</p> <p>- Neuvojen täydennyskoulutus ja verkoston järjestämä koulutus edisti elinkeinotoiminnan uudistumista.</p>	<p>- Käytetyt viestintävälineet (tuotosindikaattori, Hyrrä, Euroopan maaseutuverkoston tietopyyntö)</p>	<p>- Innovaatioita edistävien tapahtumien lukumäärä (Tapahtumat jossa yrittäjiä ja/tai rahoittajia paikalla) (Lisäindikaattori, Verkostopalvelut)</p> <p>- Neuvojen täydennyskoulutusten lukumäärä</p>	<p>- Soveltuvien koordinaatio- ja valtakunnallisten hankkeiden lukumäärä</p> <p>- Maaseutuverkoston innovaatio-ryhmän itsearviointi (2015 ja 2016)</p> <p>- Yhteenveto edellisen kauden innovaatioleireistä ja sen tuloksista elinkeinoelämään.</p> <p>- Palautekyselyt neuvojen koulutuksista</p>

Aikataulu arvioinneille ja selvityksille

Maaseutuverkoston I- vaiheen arvioinnin toteuttaja/toteuttajat valitaan syksyllä 2016 ja III- vaiheen syksyllä 2019. Olemassa olevia teemaan mukaisia tutkimuksia hyödynnetään arvioinnin eri vaiheissa. Maaseutuverkoston arviointiin on varattu indikatiivisesti yhteensä 55 000 euroa. Jälkiarviointi toteutetaan tämän hetkisen tiedon mukaan koko ohjelman kattavana.

I-vaihe

- **) tunnettuustutkimus (1/2016, tehty)
- Arviointi verkoston tuloksista ja alustavat vaikutukset (2017 alkuvuosi)
  - o * verkostanalyysi ja selvitys alueverkostojen toimivuudesta
  - o vastaukset arviointikysymyksiin 40–53

II-vaihe

- **) Tunnettuustutkimus (2018 alkuvuosi)

III-vaihe

- **) Tunnettuustutkimus (2020 alkuvuosi)
- Jälkiarviointi verkoston vaikuttavuudesta ja onnistumisista (2021-)
  - o vastaukset arviointikysymyksiin 40–53

2022–2024

- Yhteinen koko ohjelman jälkiarviointi, joka koko yhteen vastaukset maaseutuverkoston jälkiarviointista, komission yleiseen arviointikysymykseen maaseutuverkoston toiminnasta.

9. Vaikuttavuusindikaattorit

Ohjelman vaikuttavuusindikaattoreiden uusin tieto raportoidaan Luonnonvarakeskuksen indikaattoriportaalissa, joka julkistettiin keväällä 2016.

Osaaminen, tiedonvälitys, innovaatiot ja yhteistyö maaseudulla lisääntyvät

- Tutkimus- ja kehittämistoiminnan (T&K) euromääräiset menot yrityksissä, julkisella sektorilla ja korkeakoulusektorilla niiden toimijoiden osalta jotka sijaitsevat maaseutualueella (€)

Ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen ilmastonmuutokseen tehostuvat

- Maatalouden kasvihuonekaasu-päästöt (1000 t hiilidioksidi-ekvivalentti, CO₂-ekv., % kokonaiskasvihuonekaasupäästöistä)
 - Maatalouden ammoniakkipäästöt (Gg eli 1000 tn)
 - Hiilen määrä peltomaassa (Mt, g/kg)
 - Maatalouden energian käyttö (GWh)
 - Energian laatu yrityksissä - Uusiutuvan energian osuus yrityksissä ja maatiloilla energialähteittäin (%)

Luonnon monimuotoisuus lisääntyy, vesistöjen tila ja maatalouskäytössä olevan maaperän tila paranevat.

- Maatalousympäristön lintupopulaatioindeksi (indeksi)
 - Maatalousympäristöjen päiväperhosten kannan kehitysindexit (indeksi)
 - Luontoarvoiltaan arvokkaiden maatalousalueiden (ns. HNV-alue) osuus maatalousmaasta (%ha)
 - Alkuperäiseläinrotupopulaatioiden kehitys (kpl, ha)
 - Maatiaiskasvilajien ja -lajikekantojen kehitys (kpl, ha)
 - Typpi- ja fosforitase (kg/ha/vuosi)
 - Nitraattipitoisuudet pinta- ja pohjavesissä pintavesi: mg-N/L & indeksi, pohjavesi: mg-NO₃/L & indeksi, laatuluokka osuudet)
 - Peltojen vesieroosio (t/ha/vuosi)
 - Kasvinsuojeluaineiden käyttömäärät tiloilla (maa- ja puutarhatiloilla) (kg (tehoainetta)/viljelyalaa kohti)
 - Vedenotto maataloudessa (m³)
 - Karjanlannan käsittely- ja levitystavat (ha, %) (prosessoidun lannan osuus)

Maaseudun yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys, palvelut sekä vaikuttamisen mahdollisuudet paranevat

- BKT asukasta kohden maaseudulla ja sen suhde muihin alueisiin (PPS, %)
 - Kasvavien maaseutuyritysten osuus koko maan kasvavista yrityksistä (%)
 - Maaseudulla toimivien yritysten toimialajakauma
 - Työllisyyden kehitys maaseutualueilla
 - Monialaisten maatilojen osuus maatiloista, lukumäärä (kpl, %)
 - Maaseutualueiden köyhyys
 - Yritysten lukumäärä
 - Henkilöstön määrä yrityksissä
 - Yritysten liikevaihto

- Maatalousrakentamisen ja muun yritystoiminnan (rakennuslupien määrä)
- Tuetuissa hankkeissa tehty talkootyö maaseudulla (tunteina)

Maataloustuotannon kilpailukyky vahvistuu

- Yrittäjätulo maataloudesta (€/AWU)
- Tuotannon tekijätulo (€/AWU)
- Maatalouden tuottavuus (indeksi)
- Maataloustuotannon työtuntiansio (€/h)
- Maataloustuotannon kokonaispääoman tuotto prosentti (tuotto%)
- Kannattavuuskerroin, luomu ja tavanomainen tuotanto
- Kotimaisen tuotannon suhde kulutukseen (omavaraisuusaste) (%)
- Tuotantokustannukset yksikköä kohden (€/kg)

Maaseutuyritykset vastaavat kuluttajien kysyntään tuottamalla laadukasta ruokaa ja parantamalla eläinten hyvinvointia

- Luomualan elintarvikeyritysten osuus alatoimialoittain (% , kpl)
- Laiminlyöntien osuus tuotantoeläinten eläinsuojelutarkastuksissa (pl. turkiseläimet) (%)
- Elintarvikkeiden suoramyyntiä harjoittavien maatilojen lukumäärä ja osuus kaikista maatiloista (kpl, %-osuus)
- Elintarvikkeiden jalostusta harjoittavien maatilojen lukumäärä ja osuus kaikista maatiloista (kpl, %-osuus)
- Elintarvikeyritysten lukumäärä alatoimialoittain (kpl)

10. Lisätietoja

www.maaseutu.fi

Aakkula & kump 2015, Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2014–2020 arviointia tukeva selvitys.

Janne Heliölä 2015, HNV-maatalousmaan määrän alueelliset kehitystrendit 2006–2013 sekä seurantaindikaattorin päivittäminen ohjelmakaudelle 2014–2020

<http://www.syke.fi/download/noname/%7BC738474C-86F5-4C12-A3BE-2104AF2DB5F5%7D/108926>

Jääskeläinen, Kautto, Similä 2013, Menetelmiä ja tietolähteitä politiikkatoimien vaikutusten arviointiin. Ympäristöministeriön raportteja 16/2013

[http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/YMra162013_Menetelmia_ja_tietolahteita_p\(10341\)](http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/YMra162013_Menetelmia_ja_tietolahteita_p(10341))

Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2014–2020 ennakoarviointi, MMM 2/2014

Working Paper Common evaluation questions for rural development programmes 2014-2020, EuropeanevaluationHelpdesk 2015